

Múltunk, történelmünk

Községünk történelme rendkívül jó dokumentált, köszönhetően Gyimesi Károly helytörténésznek. Kutatómunkája nem csak magángyűjteményét, hanem a Székesfehérváron található Szent István Múzeumot is gazdagította, szinte minden értékesebb darab az utóbbi helyen található.

A honlapon megjelenő anyag írásainak töredéke, ám így is jó betekintést kínál településünk több mint 1200 éves múltjába.

Honnan kapta Sárosd a nevét?

Az általános iskolánk 3. osztályos tanulói házi feladatként azt a kérdést kapták, hogy Sárosd honnan kapta a nevét. Ez ügyben többen személyesen, illetve telefonon is érdeklődtek nálam.

Mint azt a Kertali dombon végzett ásatások bizonyították, Sárosdon már Árpád unokája, Taksony idején magyar település volt. A leletek tanúsága szerint itt lovak nevelésével foglalkoztak. Győrffy György szerint legalább 700 évre visszamenőleg ez a tevékenység itt írott forrásokban kimutatható. Királyi lovászok faluja volt és ez a hely már Géza fejedelemnek és fiának Szent István királynak lóneveléssel adózott. Az Árpád-háziak idejében (Garás) Baras néven nevezik ezt a helyet, de 1342-ben már Sarusd néven említik. Az első hivatalos írásos emlék Ozorai Pipó adománylevelén olvasható, ami 1417. június 27-én kelt és Sárosdot SARASD néven írja. Ennek az adománylevelnek a kiadása Zsigmond királyunk idején történt, aki rendet és nyugalmat akart tenni a gazdag kun szállásfők örökösödési perében. Ebből következtetni lehet, hogy a Sarusd elnevezés változott Sarasdra és ez a török hódoltság végére már Sárosd néven szerepelt. Ezen a néven szerződnek 1694-1702 között gr. Esterházy

Ferencz mint vevő, és a kun leszármazott Széplaki Bottka lányok mint eladók, Jakabszállás, Sárosd és Kispusztá elzálogosítása és eladása ügyében.

A Mezőföld mély fekvésű helyein kialakult települések sokasága a „sár” szótaggal kezdődik. A vízrendezések előtti időkben csak a magasabb részek löszháta emelkedtek ki környékünkön a mocsárból, illetve a hatalmas vizekből. A vízen történő közlekedés az ókorban általános volt a környékünkön. Terepjárásaim folyamán apró világítótornyok darabjait találtam meg. Ezeknek a tornyocskáknak a fénye tájékoztatta éjszaka a dereglyék irányítóit a helyzetükről. Nem olyan régen Gorsium mellett, a Sárvíz laposában a legelőn, egy ókori hajóállomást (kikötőt) tártak fel. Mindenesetre Sárbogárd címerében szereplő hajóhorgony se véletlenül van ott. A múlt század közepén a legrégebbi telkesgazdák, mint az elődeik emlékét említették a Pusztá templomhoz csónakon közlekedő ferences barátokat, kik Barátlakás pusztáról csónakon jártak oda misézni. Érdeemes megnézni a mi címerünkben is a csónakot. Az elején vaskampó van, és ha netán szárazság miatt a sekély vízben, vagy mocsárban evezni nem lehetett, akkor ebbe a kampóba akasztották be a hajdani nagy erejű szürkemarhák tézsláját és vontatták a csónakot. Ezeknek ismertében helységneveink sár előtagja nagyon is érthető. S ehhez nem kell a történelmi múltba visszamennünk. Sárosd idős lakói még emlékezhetnek a két háború közötti földutakra, egy-egy esős októberi vagy novemberi kukorica vagy szárhordásra. Még a nagy uradalmak is csak a lórésinek lefektetésével tudtak megbirkózni a szállítás nehézségeivel, és e mellett csatornáztak. A jakabi árok, a Kufler árok, a darusi árok, a tükrösi árok ezekre a lecsapolásokra emlékeztetnek. Ezek és a kitűnő lóvasutak nélkül nem lehetett volna olyan komoly létesítményeket ellátni, mint a Weisz Elizék által épített jakabszállási szeszgyár, vagy a Kuflerék által épített szolgálóházai szeszgyár. E mellett az örökös sárral és vízzel borított mély fekvésű részek a lecsapolás után hatalmas terméseredményeket produkáltak, főleg cukorrépából és ipari burgonyából. A termelés ilyen irányú ugrásszerű növekedése az állattartásra és ezen belül a szarvasmarhatartásra serkentően hatott.

Annak, hogy az egész környezetünk nem posványosodott el teljesen, az kizárólag a Seregélyes felé vezető és lejtő völgynek köszönhető. Ahol eleinte gravitációs úton folyt a víz a Dinnyés-Kajtori mocsárba, majd a múlt században, a 20-as években kubikosok és a 60-as években kotrógépek alakították ki a Sárosd-Seregélyesi vízfolyást. Ez a vízfolyás Mezőfalva térségéből indulva és északi irányba folyva gyűjti össze Hantos, Sárosd és Seregélyes vizeit és viszi a Velencei tó levezető csatornájába. A lejtése nagyon enyhe, 100 méterenként 3 cm, vagyis 1 km-en mindössze 30 cm. Tehát a folyása kizárólag a tavaszi olvadáskor, vagy erősen csapadékos időjárás esetén gyorsul fel, ezért gazosodik fel sűrűn a medre és szükségszerű az időnkénti jó karba helyezése.

Természetesen a településünk vízfolyása csak a felszíni felesleges vizek levezetésére alkalmas, és nem annak az egyre növekvő szennyvíztömegnek, amit a vízművünk létesítése óta a falunk alá engedünk. A szippantók által elszállított szennyvíz ennek csak egy töredéke, és

az elmúlt években tapasztalhattuk a talajvíz vészes emelkedését. Meg azt is, hogy az árokrendszerünket sűrűsítően rendbe kellett tennünk és a hidakat a megfelelő szintre helyezni, de még így is számtalan lakóház károsodott, sőt össze is dőlt. Ennek az elkerülése végett szükségszerűvé vált a csatornahálózat létesítése, amire rákötve, minden háznál keletkező szennyvizet a szennyvíztisztítóba tudunk juttatni. Ezzel a talaj felszínének a felszáradása is gyorsulni fog és nem lesz uralkodó a sár, amiről Sárosd a nevét kapta.

[Vissza a lap tetejére](#)

Az Erzsébet úti fasor

A XIX. sz. végén épült Erzsébet majorhoz, a Szolgaegyházára vezető földútról, id. gr. Esterházy László utat képeztetett a sárosdi földbirtokán, ami 1700-tól a tulajdona volt a gr. Esterházy családnak. Az út a pusztasárosdi részen a Nagydűlő szántásait határolta el az erdőtől, majd a szántások között Erzsébet majorhoz vezetett. A major is és az út is id. gr. Esterházy László lányáról, az 1892-ben született Erzsébetről kapta a nevét. A tizenhat méter széles úton, az erdőtől szegélyezett részen, vadgesztenyefa csemetéket ültettek és ezért már a XX. század elején, ezt az utat sokan gesztenyefasori útnak nevezték. A többségében római katolikus vallású sárosdi lakosság az I. világháború végén keletkezett legenda alapján meg Mária fasornak nevezte ezt az utat, és így már három elnevezése is volt ennek az útnak, ami századunk első felében gyönyörű volt, a fák virágzása idején az egyik legszebb Fejér megyében. Az utat a tulajdonosai mintaszerűen kezelték, ugyanúgy, mint az erdőt, ahova ebben a korban a szépsége és a gazdag vadállománya miatt sok neves személy látogatott Sárosdra. Itt az Erzsébeti úton ejti el 1934-ben Starenberg herceg, Ausztria alkancellárja, a versenyt nyert kapitális agancsú őzbakját, és az út közelében levő magaslesekről lövi gr. Széchenyi Zsigmond világhírű vadász és író az első gyönyörű őzbakjait. Ezekről az „Ünnepnapok” című könyvében nem csupán írt, de fotókkal is megemlékezett.

Az útnak és környékének szépsége, a gondozás mellett elsősorban annak a humuszban gazdag mezőföldi talajnak köszönhető, ami Sárosdon van. 1976-ban a már elhanyagolt Sárosdról is ezt írja a „Lovasélet Magyarországon” című könyv kitűnő szerzője, Dr. Várady Jenő: „Fák, bokrok, virágok festői kavalkádja – ez Sárosd. A városok kőrengetegéhez szokott szem elcsodálkozik ennyi szépség láttán és irigységét sem tudja palástolni, amikor rádöbben: így is lehet élni.” Ilyen körülmények között érthető, hogy a tekintélynek és hírnévnek örvendő Esterházy grófok Sárosdon a lótenyésztésben élen jártak. Megelőzve Mezőhegyest és Bábolnát, már 1763-ban, itt egy angolfélvér ménest állítottak be és kiváló egyedeket neveltek, melyek közül nem is egy versenyt nyert és emléküket latinul írt kultikus kövekkel örökítették meg az erdei utak mentén. Az ilyen lovak betanításához és elsősorban a díszes fogatok gyakorlatoztatásához, utak kellettek. Részben ezt szolgálta a 16 méter széles Erzsébeti út is. A háttas és fogatolt lovak edzését, a századunk elején Nagy Mihály főlovász irányításával, gyakorlott lovászok végezték. Még a mai tönkretett állapotban és szánalmas

elhagyatottságában se kell sok képzelőerő ahhoz, hogy milyen lehetett ez hajdanán! Nem véletlen, hogy a Magyar Televízió Sárosdot bemutató filmjében az Erzsébet úti gesztenyefasor művészi szép felvételeken volt látható.

A Mária fasor elnevezés abból a Sárosdon is élt Mária kultusból eredeztethető, ami sok katolikus faluban észlelhető volt évszázadok óta. A Sárosdon átutazó idegennek már a községbevezető út hatalmas Mária fái látnia kellett, úgy a seregélyesi, mint a hantosi közigazgatási határnál Szűz Mária képét. Az előkerült érmék a XI. századig visszamenőleg igazolják ezt. Ezek közül a legjelentősebb a Pusztatemplomnál talált és az István Király Múzeum által restaurált Árpád-kori ezüstérem, melynek előlapján Mária a gyermekével, hátlapján pedig egy pajzs látható. Az érem képe ötvenszeres nagyításban a sárosdi plébánián van. A helybeli vallásos lakosság csapások esetén Szűz Máriát hívja segítségül. A Mária fasor elnevezés is egy ilyen értelmű legendából ered, ami az I. világháború végén, a Sárosdot sújtó nyomor, spanyol-nátha és pusztító aszály idején keletkezett. A legenda a szörnyű bajokból keletkezett látomás. Mely szerint Mária megsajnálva a hozzá könyörgő sárosdi népet, eljött és a gesztenyefasoron sétálva, látva a nagy aszályt, új életet adó májusi esőt hozott a vetésekre. A gesztenyefák gyönyörű lombja pedig föléje hajolt, hogy a gyermeke meg ne ázzon. Ez a legenda is a sárosdi lakosságnak a természet szépségéhez való ragaszkodását fejezte ki, mert érezte, hogy egészséges életet csak szép környezet mellett lehet, és érdemes élni.

[Vissza a lap tetejére](#)

Emlékek a sárosdi sportéletből

Az elmúlt hetekben meghívót kaptam a hajdani sárosdi labdarúgók jeles személyeitől, egy nosztalgia délutánra. Fehér asztal, kitűnő birkapörkölt és remek hangulat mellett emlékeztünk a mi falunk sportéletéről. Már csak azért is, mert már több mint száz év telt el azóta, hogy itt Sárosdon a pusztasárosdi csikófuttatón egy angol labdarúgó csapattal meccset játszottunk. Szabályszerűen kimért pályán folyt ez a játék és feltehetően ez volt az első vidéki labdarúgó-mérkőzés Magyarországon. A játék szervezője, rendezője és irányítója gr. Esterházy Béla volt, aki az angol csapatot meghívta és vendégül látta. Az eredmény nem lehetett kétséges, mert mint a hatvanas években gr. Esterházy Erzsébettől hallottam, a mi fiataljaink lelkes, de gyakorlatlan csapata egy emberként rohant a labda után, amit az angolok egymásnak rugdostak, meg a mi kapunkba. Ennek ellenére nagyon jól sikerült minden. Ökörsütésről, a vadban gazdag erdő megtekintéséről és lovasbemutatóról szóltak az emlékek. Ugyanis itt remek angolfélvér ménes volt, melyet 1763-ban a rédei uradalomból hozott kancákkal alapoztak meg, s a versenyeket nyert lovaik feliratos emlékkövei ott voltak az erdei utak mellett. A jó hangulat közepette majdnem lekésték a délutáni gyorsvonalat. Szerencsére a remek hintós lovak percek alatt kivitték őket a vasútállomásra, ahol még akkor a sárosdi gróf kikötése alapján, minden gyorsvonatnak meg kellett állnia.

A nevezetes első mérkőzés után pár év múlva a csikófuttatói pályán a sárosdi fiatalok már csapatot hoznak össze és a szomszéd községek csapataival meccseket játszanak. Párnak a nevét is megőrizte az emlékezet: Kovács János, Meiszkner Károly, Márkus Jenő, Márkus Gyula, Koloszar József, Ingola Mihály. Az I. világháború alatt megszűnt ez a csapat, de az 1920-as években új helyen és újjá-szerveződött. Ugyanis Sárosd fiataljainak a nevében Rapai György, akit mint kisbíró Gyuri bácsit emlegetünk, bement a kastélyba pályát és felszerelésre pénzt kérni az Esterházy László gr. úrtól. Akkor kaptuk ezt a pályát, amit most is használunk és az első felszerelést. Az utóbbival kapcsolatban csupán az volt a gróf úr kikötése, hogy az ő galántai címerének a színe, a sárga és kék domináljon a mezben. A pálya délkeleti részén egy magaslat volt és a korabeli ifjúság maga állt neki letalicskázni a rengeteg földet, amit végül is a gróf úr csongrádi és szentesi kubikosokkal hozatott rendbe, de mint sok régi játékos emlékezhet rá, ez a része a pályának homokos maradt. Ez azonban nem akadályozta az újjászerveződött csapatot, hogy komoly edzések mellett a környék legjobb csapata legyen. Az ötvenes években Székesfehérváron egy cipésszövetkezetben jártam és egy idős mester így emlékezett erről a csapatról: „Tudja én Fehérvár legjobb csapatában az ARAK-ban játszottam és időnként az edzések végett kimentünk egy-egy faluba. Így kerültünk ki 1928-ban Sárosdra is és gondoltuk, hogy mint máshol szoktuk, ezt a kis falusi csapatot is könnyen elverjük, de nem így lett. Örülnünk kellett a 2:2-es döntetlennek és hazafelé szólni is alig tudtunk a fáradtságtól. Ezt nyugodtan elmondhatja a sárosdi focistáknak. Nekik ilyen elődeik voltak.” Íme a neveik: Katona Béla, Cs. Tóth Imre, Kótai József, Rapai György, Kovács János, Sovány István, Durmits Lajos, Durmits Mihály, Sztancsek Pál, Rozman Ferenc, Német János, Szöllősi György.

Az 1930-as években új és kitűnő játékosokkal bővült a csapat, de sajnos a II. világháború ismét lehetetlenné tette a sporttevékenységet. A legtöbb játékos a frontra került, meghalt, vagy hadifogságban sínylődött, ráadásul az egész falu a harcok színterévé vált. A front után Sárosd fiatalsága a Földm. Szöv. anyagi segítségével és lelkes drukkerok támogatásával ismét egy kitűnő csapatot hozott össze. Sportkör alakul, vezetőséget és intézőbizottságot választanak. A pályán belépődíjat szednek, és hogy növeljék a nézők számát, kitűnő városi klubcsapatokat hívnak meg. Izgalmas és magas színvonalú mérkőzéseket láthat Sárosd és környékének lakossága. Ebben az időszakban a sárosdi labdarúgócsapat teljesítménye messze meghaladja a falusi szintet.

Az 1950-es évek elején előbb a Sárosdi Áll. Gazdaság, majd a Sárosdi TSZ. vette át a helyi sportéletünk irányítását. Komoly anyagi támogatás és lelkes lakossági munkával befásítottuk a pálya környékét és be is kerítettük, s végül a pálya nyugati felére öltözőt és kuglizót építettünk. Ebben a munkában rengetegen és ingyen vettek részt, a szakmunkát végző iparosok is. Nyugodtan állíthatom, hogy ez volt a legnagyobb társadalmi munka, amit Sárosd lakossága végzett a II. világháború után. S állíthatom, hogy önként és szívesen, mert én is köztük voltam és örülök, hogy ebben részt vehettem.

Megnyerve a körzeti labdarúgó-bajnokságot, megyei szinten folytak a küzdelmek, egy ifjúsági csapat részvételével és Szöllősi János szakavatott edző irányításával, aki egy magasabb osztályú csapat játékosa volt. Az ő kitűnő munkája és a tehetséges játékosaink szorgalma nyomán a megyei bajnokság élén jártunk, sőt azt meg is nyertük. Jellemző a csapatunk erejére, hogy az MNK-ba nálunk magasabb osztályba levő csapatokat is legyőztük, s végül az ország egyik legjobb csapatának, a Győri ETO-nak kellett Sárosdra jönnie és kivennie az MNK-ból bennünket. Ezt a teljesítményt Fejér megyében egyetlen községnek sem sikerült felmutatnia. Az utóbbi 50 évben szereplő tehetséges játékosaink nevét szándékosan nem említem, mert százakról írhatnék és még akkor is sokan kimaradnának. Hétről-hétre szórakoztatták a közönséget és színvonalas mérkőzések folytak a sárosdi pályán, ahol az orvostól a plébános úrig minden érdeklődő drukkolt a csapatunknak és zúgott a biztatás, hogy „hajrá Sárosd”.

Természetesen a sárosdi sport nem csupán labdarúgásból állt. Büszkén gondolunk a kiváló atlétáinkra, kézilabdásainkra, asztaliteniszezőinkre és a többire. Ugyanis Sárosdon évtizedeken át több szakosztály is eredményesen működött. Járási, megyei és országos szpartakiádokon is győztek. Ezen belül külön kiemelném a tehetséges női sportolóink szorgalmát és sokaságát, kik az egész napi fárasztó munka után, hetente kétszer is edzéseken vettek részt és megyei szinten is kiváló eredményeket értek el. Példát adtak jelenünk fiatalságának, amire nagyon is szükségünk van, mert a legtöbb szakosztályunk nem működik. Pedig ez életbevágóan fontos lenne a fiatalságunk ereje és egészsége szempontjából. Csupán pár hozzáértő személy kellene, akik irányítanák ezt. Évtizedek tapasztalatából állítom, hogy ez a munka magában hordja a jutalmát. E mellett a pályánk most kitűnő állapotban van, gondozva és újra gyepesítve, csak meg kell tölteni étellel. A focicsapatunk már jó úton halad, jó lenne, ha a többiek is követnék.

Köszönet az önkormányzatunknak, a sportkörünk vezetőinek és mindazoknak, kik jóakarattal és anyagiakkal is segítik a sárosdi fiatalság sportéletét.

[Vissza a lap tetejére](#)

1848-49-es emlékek

Kutatásaimon kívül, a megemlékezésem anyagát Koller János korabeli adonyi naplójából, továbbá Tanka János kiváló abai helytörténész adataiból állítottam össze. Az 1848-49-es szabadságharccal kapcsolatosan, a sok értékes írásos anyag mellett, megyénk múzeumaiban szép számban található becses relikviák is. Napjainkban ezek mellé még ismeretlen és jelentőségteljes történelmi tényeket felsorakoztatni szinte lehetetlenség.

Korunk helytörténeti kutatóinak már az is egy igen nagy élményt és tegyük hozzá, hogy becses értéket jelent, ha egy idős ember őseinek emlékeiből merítve, felvillant valamit a saját helységének múltjából. Úgy, ahogy az ő elődei ott a helyszínen látták. Ilyen adatközlők a mi vidékünkön ma már nincsenek, de kutatásaim folyamán a 40-es évek végén, még volt szerencsém olyan ősi telkesgazda ivadékokkal beszélgetni Sárosdon, kiknek az emlékei a meglepetés erejével hatottak rám.

Ezek a lakóhelyüket ismerő és szerető gazdák, a történelem ismerete nélkül, néha évszázadok távlataira is olyan emlékeket tártak fel, melyek jól beilleszthetők az ismert történelmi tények közé.

Az emlékek korabeli kitűnő konzerválására jellemző az a válasz is, amit Seregélyes község határában kaptam egy idős szőlősgazdától:

Mióta van itt maguknál szőlő kedves Bátyám? „Hát azt biz én nem tudom, de a dédapám azt hallotta az öregektől, hogy Seregélyest se a palotai legények, se a simontornyai kontyosok kirabolni nem tudták, mert a mieink úgy berúgatták őket.”

Egy kis meditálás után rájöttem, ez a válasz a török időkre utal. Azokra a keserves állapotokra, melyeket a hódoltsági területek lakóinak kellettek elszenvedniük. A palotai legények a várpalotai végvári vitézek, míg a kontyosok a simontornyai bég lovasai, a rettegett szpáhik lehettek. Ez egyúttal azt is bizonyítja, hogy a reprezentáció ügyes alkalmazásának nálunk történelmi előzményei voltak. Az 1848-49-es szabadságharccal kapcsolatban Sárosdon az idős Rapai György ezt mondja el. „A Ferenc nagyapámtól hallottam, hogy a 48-as időkben Cecéről többször is járt ide két híres ember. Kocsikkal jöttek Keresztúr felől. Abaiak is voltak velük. Itt a mezőváros urasági kocsmája előtt tartottak beszédet. Piros toll volt a kalapjuk mellett és szidták a bécsi császárt, de nagyon. Meg itt vitték át a láncos grófot is a seregélyesi gróffal együtt. Honvédek hozták őket Aba felől és Adony felé mentek a perkáti úton. Cudar helyzetben lehettek, mert segítségért kiabáltak a mi grófunknak, de az nem törődött velük. Azután meg nem is sokára jöttek a ceglédi kaszások. Itt álltak meg a vásártéren és biztatták nagyapámékat, hogy menjenek velük a Velencei tó felé megverekedni a császár barátaival, mert aki magyarnak érzi magát, annak most helyt kell állnia. Nagyon fel volt zúdulva a nép. Még az uradalom is állított ki embereket és megindultak Dinnyés felé. Ott is fel voltak a népek már nagyon böszülve és egy csomó horvátot belezavartak a nagylapos mocsarába. Mikor aztán vége lett úgy, hogy a mieink vesztettek, akkor nyomorúságba, rettegésbe jutott itt a nép. A mezőváros összes előljáróját leváltották, még a grófot is meghurcolták. A legényeket meg idegen katonák

kötélhurkokkal fogdozták össze. Legtöbbször vasárnap, mikor jöttek ki a templomból, és vitték őket a taljánokhoz, Mayland vidékére 10-15 évre szolgálni a német császárt.” A sárosdi telkesgazdák emlékeihez a következőket kívánom a kutatásaim nyomán hozzátenni: A Sárkeresztúrról jövő két „cecei ember”, Madarász László és Madarász József lehettek. Annál is inkább, mert ebben az időben Madarász József Sárkeresztúr követeként volt tagja a nemzetgyűlésnek. A „láncosgróf” Zichy Ödön gróf volt, a seregélyesi gróf pedig az unokaöccse Zichy Pál. Feltehetően lánc-bilincs lehetett Zichy Ödön kezén, ezért maradt meg ez az elnevezése. Nevezettek Fehérvárról Jellasics táborából – Roth császári tábornokhoz kívántak eljutni, de a Hunyady szabadcsapat katonái, kik Görgei Artúr őrnagy Csepel-szigeti egységeihez tartoztak, a Fehérvárról-Kálozra tartó grófi fogatot Soponyánál elfogták. Az egység parancsnok Trangoss István kapitány, miután Jellasics menlevelét és ellenséges röpiratokat talált gr. Zichy Ödönnél, ezért a két grófit előbb Abára, majd másnap Sárosdot, Perkátát és Adonyt érintve, a Csepel-szigeti Lórévbe kísértette. Az a bizonyos „cudar helyzet” azért állhatott elő, mert Abán Trangoss kapitány a Csapó saroknál kikötötte Zichy Ödönt és ott a ház ereszeről egész éjszaka folyt rá az őszi eső. Annak viszont, hogy Sárosdon nem segített rajta a gróf, az a magyarázata, hogy gr. Eszterházy László ahhoz a 8 főnemeshez tartozott Fejér megyében, kik a nemzetiek oldalán álltak 1848-ban.

Sárosdon áthaladva valóban a perkátai úton mentek Adony felé, és szeptember 30-án délelőtt értek oda. Zichy Ödön sorsa a nála levő, az ellenségtől kapott *Salvus conductus* levél és *proclamatios* iratok miatt, már Adonyba Görgei őrnagy által el lehetett döntve. Ugyanis az adonyi jegyző leánya engedelmet kért arra, hogy a fogolynak egy tányér meleg levest adjon, mire Görgei ezt válaszolta: Lehet, de úgy sem emészti meg. Majd délben a katonák a két grófit és Juraszek Károly adonyi káplánt átvitték a Dunán a lórévi partra. Itt a katonai rögtönítélő bíróság Görgei őrnagy elnökletével Zichy Ödön grófit kötél általi halálra ítélte. Zichy Pált viszont polgári bíróságnak adta át. A Hunyady szabadcsapatnak egy Szalai nevű ezredese előzőleg gr. Zichy Ödön tisztartója volt és az állásából elbocsátották.

A káplánnak elmondott végrendeltében Zichy Ödön a testvére gyermekeire hagyta vagyonát. Továbbá 40 ezer Ft-ot a barátnőjére, és 2 ezer Ft-ot a kálozi templomra testált. Ezen kívül ott helyben a káplánnak átadta a gyűrűit, hogy azt juttassa el Kandidának, a kedvesének, az óráját pedig Domonkos veszprémi püspöknek.

A gróf árulása miatt feldühödött adonyi lakosság üdviválgása közepette egy cigány által hozott vastag rudazó kötélre akasztották föl Zichy Ödönt. A nép nem volt hajlandó az „árulót” eltemetni és azt az adonyi plébánosnak se engedte meg. Így a tetem másnap estig ott lógott a kötélén. Végül a katonák egy ugyancsak akkor és ott felakasztott kun katonával együtt egy sekély gödörbe betiporták a Duna-parton. Síremlékül csak az akasztófa maradt ott, amit később Windischgratz katonái dobtak a Dunába.

A holttestet 1849. szeptember 18-án vették fel, de az egyik karja már nem volt meg, mert a kevés földet a kutyák lekapták róla, és a karját megették. Még aznap egy koporsóban az adonyi pap kocsi fészerébe vitték. Másnap Kálozra szállították és ott 1849. október elsején eltemették.

A Földvár felől jövő „ceglédi kaszások”, Kossuth hívó szavára jöttek a földvári úton és a Velencei tó felé tartva Sárosd vásárterén megpihentek. Fegyverük többségében a kiegyenesített kasza volt, ezért maradt meg a környéken a „ceglédi kaszások” elnevezés.

A nagy „felzúdulást” 1848. szeptemberének vészes eseményei okozták. Kossuth javaslatára a lakosság gerilla csapatokat szervezett és Batthyány Lajos is a reguláris csapatok felállítására mellett, népfelkelést hirdetett. Mint ismeretes, Fejér megye e tekintetben igen nagy erőfeszítéseket tett. Elsősorban Fehérvár lakossága. Ugyanis már szeptember közepén a város határában állomásozott a Zrínyi szabadcsapat, közel 14 ezer emberével és 2 ezer lovával és ezeknek eltartásáról a város gondoskodott.

Ahogy közeledtek Jellasics seregei a vidék is megmozdult és érthetően Sárosd népe se maradt tétlen. Annál inkább se, mert nem csupán a Madarász testvérek gyújtó beszédeit tette magáévá, de a nemzetiek oldalán álló Esterházy László gróft is maga mögött érezhette. A Dinnyés felé megindult helyi népfelkelők már nem értek oda a pákozdi csatához, hanem az ottani lakossággal Jellasicsnak a már menekülő, szétszórt horvát egységeit szoríthatták bele a Cziráky lapos mocsarába.

A világsi fegyverletétel után valóban „nyomorúságba, rettegésbe” jutott itt a nép. Kutatásaim folyamán tapasztaltam, hogy a szabadságharc idejéből egyetlen irat sem maradt fenn Sárosdon, mert nem csupán az összes előjárót bocsátották el, de a mezőváros nótáriusi hivatalának minden korabeli dokumentumát is elégették. A „kötélhurkokkal” összefogott és idegenbe hajtott legényekre pedig emlékeztetnek azok a végelbocsátási okmányok, úgynevezett obsit levelek, melyekre nem is olyan régen egy hivatalos helyiség padlásának átkutatása folyamán találtunk rá.

Csak sajnálni lehet, hogy községünk jelenlegi ifjúsága az elődei emlékeiből szinte semmit se ismert. Ez nyilván nem tartozik és nem is tartozhat az egyébként is túltelített tanagyaghoz. Például a múlt év március 15-e előtt a helyi tanuló ifjúságból többen is felkerestek, hogy

beszéljek nekik a községünkben dúló 1944-45-ös harcokról, miután a falunk 1945. március 15-én szabadult fel és ebből a korból emlékeket szeretnének gyűjteni. Őszintén meglepett a tökéletes tájékozatlanságuk, miután Sárosd rengeteget szenvedett a hónapokig itt tomboló harcoktól. Kíváncsiságból, pár kérdést tettem fel nekik 1919.

március 15-re vonatkozólag, mikor is itt Sárosdon az egyik helyi nagybirtokon az elsők között alakítottak termelészövetkezetet. Erről ugyanúgy nem hallottak, mint az 1848-as sárosdi eseményekről. Ellenben élénken érdekelte őket Sárosd mezővárosának a címere, amit nálam láttak egy színes fotón és fogalmuk se volt arról, hogy ez valaha ehhez a helységhez tartozott, és hogy ez a címer még az 1960-as években ott volt a tanácsházunk ormán. Értelmesek és jó tanulók voltak a látogatóim. Tájékozatlanságukról nem ők tehetnek. Úgy gondolom a hazafias neveléshez a lakóhelyünk gyökereinek ismerete is szükséges, mert a háza és a háza szót mindössze egy ékezet különbözteti meg.

Ezen jó lenne elgondolkodni és tenni is valamit, mert a magyar nép mindig is ismerte lakóhelyének, családjának a múltját, és emlékeit átadta az utódainak. Ezekhez az ismeretekhez egyéni és közösségi jogai, emberi szabadsága és nemzeti függetlensége is hozzátartozott. Csak ilyen érzésektől felruházva lehetett egy olyan egyenlőtlen hősi küzdelmet megvívni, és a vereséget is emelt fővel elviselni, mint azt 1848-49-ben elődeink tették. Ehhez az elszántsághoz és szabadságszeretethez tartozott az a bátor támadás is, amit Fehérvár lakossága 1849. augusztus 11-én éjszaka hajtott végre. Fegyvertelenül rohanták meg a Halesz kertben tartózkodó fegyveres német katonaságot. Válaszul a német sereg vezére gr. Falkenhayn felgyújtatta a várost és 84 ház porig égett.

Három év múlva 1852. június 26-án még izzó gyűlölet fogadta a Fehérvárra látogató császárt. A tárgyilagosság kedvéért azért azt meg kell mondani, hogy ez a harag kölcsönös volt. A császár jól volt értesülve a Fehérváriak érzéseiről. A város polgármesterének fogadó beszédét se hallgatta meg és a püspökét se, sőt az asztalához se engedett egyet se Fehérvár vezetői közül. A Fejér megyei főnemesek küldöttségét sem fogadta a városházán. Úgy látszott, még nem felejtette el a Batthyáynak és társaiknak 48-as magatartását. A köznép uralkodói hűségén pedig elgondolkodhatott, mikor a fogadására kirendelt lakosság fejről a német katonák kardlappal verték le a kalapot, mert azt nem voltak hajlandók a gyűlölt zsarnok előtt megemelni.

Március 15-ének előestéjén meghajtjuk a hála és tisztelet zászlaját a 48-as függetlenségi harcok hősei előtt, kik a mi megyénkben is a vérüket ontották a magyar nemzet szabadságáért.

[Vissza a lap tetejére](#)

Sárosdi mosolyok **Az olcsó borjú**

Sok minden bajba viszi az embert, de a szegénység meg kiváltképpen. Józsi bátyánknak nem ment sohasem valami fényesen a sora, de ez a harmincas esztendő meg különösen rossz volt. Lement az aratás is, és a rész, a nagy aszály miatt, igen gyengének mutatkozott. Pénzhez jutni alig lehetett, a kenyérhez meg nem lehet nyúlni, mert mi marad akkor télire a családnak. S ha már baj van, az OKH nem ad ám hitelt, mert az ilyen szegény embernek, akinek nincs „födözöttje”, annak egy vasat se szavaznak meg a vastagnyakúak. A Mándl, vagy a Goldner ugyan adnak, de azok se szívbajosak ám, amikor vissza kell nekik fizetni. A pénz meg kell a föld alól is. Ruhára is, cipőre is. A családot fenn kell tartani, no meg hát egy-két fröccsöt vasárnap a Koloszárnál, vagy a Farkaséknál meg is kell inni. Már ennyit csak megérdemel az ember.

S a bosszantó meg az, hogy míg ő filléres gondokkal küzd, a szomszéd addig lakodalomra készül. Feszíti a sátrat, tárgyal a Guszti cigánnyal, és olyan sürgés-forgás van nála, mintha aranybányára lett volna. El is panaszkodik ezt a betyár helyzetet szívbeli jó komájának, aki így vigasztalja: Ne búsulj Józsink, megvan annak is a maga baja, hiszen még „borgyut” se tudtak szerezni, pedig hát „borgyupörkölt” nélkül nincs is lagzi. Erre a hírré Józsi bátyánk egy pillanatra magába merült és utána úgy felvidult, mintha semmi gond nem ülné a lelkét. Már tagnap hallotta a pályamunkásoktól, hogy olcsó borjúvételt lehetne csinálni Szilfamajorban. Egy cselédembernek a tehene, már vagy két hete, két szép ikerborjút ellett, és már olyan jó étvágyúak, hogy egy deci tejet se hagynak a család részére. Pedig sok ott a gyerek és már alig várták, hogy friss fejős legyen a tehén. Józsi bátyánk agyán a jobbnál jobb ötletek egész sora cikázik át, és széles derűtséggel mondja a barátjának: Te komám, kihúztál bennünket a bajból, ebből olyan „bótot”
csinálok a szomszédoddal, hogy míg élsz, megemlegetsz! S ezzel már részletezve elő is adja a remek ötletét, hogy miképp fognak egy kis befektetéssel, meg pár órai kellemes sétával tíz pengőt keresni. Éppen most, mikor napszám is alig akad és tíz pengőért látástól vakulásig, ebbe a süket melegbe, tíz napot kellene dolgozni. A koma ámulva hallgatja a tervet, hogy milyen egyszerű is lesz a megszorult szilfai embertől olcsón megvenni a borjút, és méregdrágán eladni azt a lakodalmas háznál. Bár ámulásába nem kevés gyanú is keveredik, mert ezzel a csavaros eszű Józsival már párszor sikerült „jól járnia”, de úgy ám, hogy majd megbolondult bele. Azért a végén csak szent volt a béke és a „Mándli” sarkon volt miről beszélgetni a Sárosdiaknak.

Miután fennállt a lehetősége, hogy egy fillér befektetés nélkül is megcsinálhatják az üzletet, Józsi bátyánk barátságos arccal szólította meg a szomszédságban az örömapát: No, kedves szomszéd, hát készülünk, készülünk? Hát, muszáj tenni Józsi, mert szorít az idő. „Osztán” van-e már elég boruk a lagzira? Tudta jól Józsi bátyánk, hogy ennek a kérdésnek be kell jönnie és be is jött derekasan. Smucig ember volt a szomszéd, dehogy fogja ő megkóstoltatni a borát, inkább mellé kell beszélni valahogy: Hát bor még csak lenne, szűkösen, de „borgyú” az nincs. Aztán meg a hentesek a Koloszár meg a Jungblut se vigasztalnak. Te Józsi, te se tudsz valahol egy jó eladó „borgyut”? Hát ilyenkor borzasztó nehéz kedves szomszéd „borgyut” venni. Hiszen

tudja maga is, hogy a legtöbben új mezőre elletik a tehenüket, csak elvétele akad egy-egy kései borjú, aztán annak meg is kéri ám az árát. Talán tudsz egyet valahol? Hát, nehéz dió lesz, de az ember a jó szomszédságért megtesz mindent. Igazán nem szeretném, hogy szegényben maradjon a lakodalmas nép előtt, és ha ad egy húszast, hát felhajtok magának föld alól is egy jó „borgyut”. A szomszéd azonban „suftéros” és „akkurátus” ember volt. Csak az üstökét vakargatta egy ideig, aztán megszólalt: Hát, ha idehozod Józsi a „borgyut”, akkor megadom érte a húsz pengőt, de csak úgy hozomra egy „füllért” se adok. Bántotta Józsi bátyánkat ez a hegyes beszéd, de az üzletet a világért se akarta elugrasztani. Így hát békítőleg csak annyit mondott: Na, jól van szomszéd, megértem én magát, sok ilyenkor a kiadás, de azért, hogy lássa milyen szomszédja vagyok, holnap délre már itt is leszek a borjúval, ha egy mód lesz rá.

Ez az egy mód pedig nem volt más, mint a komát rábeszélni, hogy az emeljen el az asszonytól a „kászliból” öt pengőt, amit ő is otthon egy kis ügyel-bajjal meg fog tenni és máris együtt van az összeg, amivel a nagy üzletet nyélbe ütik.

Nem lehet mondani, hogy a koma kitörő lelkesedéssel fogadta ezt a remek tervet, sőt nyugodtan állíthatjuk, hogy az egész vállalkozásnak mindkét részről ez volt a legkeserveesebb oldala, de végül is sikerült.

Másnap korán reggel a sínek mellett siettek Szilf-major felé. Józsi bátyánknak menet közben azon járt az esze, hogy milyen alkusz fogásokat alkalmazzon a szilfai embernél, hogy egy tízesért megkapják a jószágot, s közben megtapogatta a zsebébe a borjú nyakára szánt vékonyka zsineget. A komának, kinek borjúval még soha nem volt dolga, egészen más aggályai voltak, és ezeknek hangot is adott: Te Józsi, ha hajtjuk hazafelé azt a „bornyut”, vigyáznunk kell ám, hogy itt Tóth major körül, vagy a jakabi határba meg ne ugorjon, mert nem találjuk meg sohasem a kukoricákban. S ez volt az a gondolat, ami felébresztette Józsi bátyánkba, a nála mindig készenlétben lévő bolondozás ördögét. Te komám, én úgy gondoltam, nagy bolondság volna tőlünk megkockáztatni, hogy az a kis fiatal jószág lesántuljon. Gyenge annak még a körme, aztán ha teljes kódis módra hajtjuk be a szomszéd udvarára, még a végén át se veszi. Az öt pengőt meg tudod, hogy vissza kell tenni a „kászliba”, ha nem akarod magad jövő aratásig szapultatni. Hát igazad van Józsi. Milyen nehéz lehet az a kis állat? Nem hiszem, hogy negyven kilónál nehezebb lenne, hiszen ikerborjú. Neked azt hiszem nem fog komám a nehezedre esni, meg aztán én se vagyok alább való ember és már előre is kikötöm, a fele úton te hozod, aztán meg én. A komára ezek a szavak megnyugtatóan hatottak és egy kicsit az önérzetét is simogatták. Nem volt titok, hogy bolond erős ember volt. Búzaszállításoknál, ha sötétbe rakodtak, könnyedén egymaga kapta a hátára a zsák búzáat a jakabi lapon, mikor gurultak a „pánvádlík

”
befelé a vasútállomásra, aztán futás a nyolcvan kilós zsákkal a Bihari kocsmájába. Semmi se

lesz neki ez a vacak borjú, meg hát csak fele úton kell vinnie. Hiába, csak rendes gyerek ez a Józsi, ha néha ki is babrál az emberrel cefetül, azért mégse lehet tőle elszakadni.

Már közeledtek Szilfához, mikor Józsi bátyánk megszólalt: Te komám, hagyd rám a vételt, jobb, ha egy alkuszik, mert még elrontjuk a dolgot. Ezer örömmel belenyugodott ebbe a koma, mert az ilyen vásári alkudozásokra, huncutságokra egyáltalán nem fűlött a foga. Már a puszta szélén a játszadozó gyerekektől megtudták, hogy hol is keressék a borjú gazdáját. Józsi bátyánk az első pillanatban észrevette, hogy itt már úgy várják a vevőt, mint Mózes népe a mannát. S mindjárt úgyis kezdte a szilfaival, hogy mennek hazafelé, és úgy véletlenül hallotta, van itt egy kis olcsó ikerborjú eladó. A komával majd a világ fordult fel, mikor meghallotta, hogy tizenhat pengőt kérnek érte és már le is mondott róla, hogy tizenötön alul megkapják. De Józsi bácsi meg se rezdült, csak hol dicsérte, hol ócsárolta a borjút és alkudott, mint a veszett fene. Mikor már tizenkettőre leengedte a gazda az árát, úgy látszott, hogy egy fillért se enged többet, és ezt meg is mondta kereken. Jól van komám, akkor gyerünk haza, nem tudtunk vásárt csinálni, nincs több pénzem tíz pengőnél. S ezekkel a szavakkal indulva, karon ragadta az elképedt komát és mentek kifelé a pusztából. Még harminc lépést se tettek, mikor utánuk kiáltott a borjú gazdája: Hát idefigyeljenek, én is nagy bajba vagyok. Kell a családnak a tej, de nagyon. Vigyék el tíz pengőért, de rendes kötelet nem tudok adni, mert nem számoltunk azzal, hogy kettőt ellik a tehenünk. Azt meg látják, hogy mind a kettő bikaborjú, válasszák, amelyiket akarják. Te komám, válaszd ki a tehetősebbet, én meg nyilatkozatot kérek a gazdától, hogy egészséges-e a jószág. Nem lehet ám egy beteg állatot a lakodalmas néppel megetetni. A gazda szabadkozva követte Józsi bátyánkat, hogy hát miféle baja lehet ilyen fiatal állatnak, de mikor meglátta a két villogó ezüst ötöst Józsi bácsi markába, mindjárt tudta, hogy csak viccel és most már fizetésre kerül a sor. A koma meg magára maradva választott. Nem ment könnyen, mert nagyon egyforma takaros kis jószágok voltak. A szélesebb hátú, amit kiszemelt, olyan barátságosan nézett rá, hogy valósággal megsajnálta. Hát mindegy, gondolta, neked ez a sorsod, csak a Józsi most már ne kötözködjön ezzel az emberrel, hogy mielőbb vihessék, mert már nagyon melegen süt a nap. Jöttek is azok hamarosan olyan széles mosolygással, hogy a koma azt hitte, talán áldomást ittak. Meglátják milyen könnyen viszik ezt maguk hazafelé, csak hát eleinte egy kicsit kapálódzni fog. Hát csak kapálódzon, mondta a koma, majd megfogom én úgy, hogy abba hiba nem lesz. Ezzel Józsi bácsi és a gazda elkapták a borjút és úgy „átalvetőbe” a koma nyaka közé tették. Csak jól fogd össze komám a lábait, mert nagyon mozog szegény. Ezt egyébként a koma is azonnal észlelte, mert a borjú bevezetőképpen a hátsó lábait kiszabadítva, oly pokolian fültövön rúgta, hogy ezer csillagot látott, pedig ugyancsak fényesen sütött a nap. Ezen okulva nagy kezeivel úgy összefogta a borjú lábait, hogy az már nem tudta ezt a galádságot megismételni, ami felettébb célszerű volt, mert ettől az egytől is vastagra dagadt a füle és úgy érezte, mintha forró vízbe mártotta volna. Rátérve a vasúti sínekre, a koma rövidesen rádöbbsent arra, hogy ha ez az állat nincs is olyan nehéz, mint egy zsák búza, de nagyon rossz vinni. Nem tudott elnyugodni, szinte állandóan „fészkalódott”, s ráadásul módfelett bűdös volt. A levegő se mozdult a mély szilfai bevágásba. A pálya csak úgy sugározta a meleget, a nap meg felülről valósággal égetett. Így aztán nemcsak a koma izzadt, hanem a borjú is a hátán és ráadásul olyan párásat „lehűt” rá, hogy kezdett tűrhetetlen lenni a helyzete, ami arra sarkallta, hogy ezen változtatni kell. Te Józsi, neked is jobb lenne, ha nem olyan hosszan kellene vinned, most már rövidesen az út

negyedéhez érünk, átadnám neked, aztán majd félúton visszaveszem. Hát, tulajdonképpen igazad van komám, de beláthatod, ennyiszer átrakni ezt a kis jószágot, az veszéllyel is jár. Megsérülhet, elugorhat és oda az üzlet. Meg hát minek is negyedeljük ezt az utat? Mi neked ez a rongyos három kilométer? Aztán meg majd én veselkedek neki. Mi tagadás, a komának egyáltalán nem tetszett ez az okoskodás, de gyengének nem akart mutatkozni, inkább izzadva, utálkozva vitte tovább ezt az átkozott borjút. Mikor közeledett a második kilométerhez, már csupán az a titkos remény élte, hogy rövidesen a Józsi is megtanulja a magyarok istenét. Tudták mind a ketten, hogy hol a fele. Dolgoztak ők ezen a pályán nem is egyszer, ismerték, mint a tenyerüket. Már látótávolságban volt a megváltás helye, mikor érezte a koma, hogy nem csak az izzadság folyik végig a hátán és pillanatok alatt tele lett lével a bakancsa is. Elkeseredésében és dühében már földhöz akarta vágni ezt a nyavalyás állatot, amikor hallja a háta mögött sétálgató Józsit: „Még szerencse komám, hogy nem kilóra vettük meg ezt a „borgyut”, mert most lenne egy csomó veszteségünk.” Most már mindegy, csak évődj nyavalyás, gondolta a koma, még két sürgönydúc van, aztán meglátjuk, hogy milyen legény leszel. Ha szörnyű nehezen is, de ideért a váltás helye. A koma zihálva és remegő inakkal ereszkedett térdre, Józsi bátyánk meg serényen segédkezett levenni a borjút. Ül le komám egy-két percre, mert alighanem rád fér egy kis pihenés, meg ez a „borgyú” is egész el van „zsémbülve”. Egy jókora akácfa vetette oda az árnyékát és a koma nem is tiltakozott az ötlet ellen. Azután Józsi bátyánk komótosan elővette a zsebéből a zsinórt, rákötötte a borjú nyakára, és azt mondta: Nézzük meg komám, hátha „elgyünne” ez a saját lábán is. Ezzel megindult, a borjú meg szépen ment utána. A koma csak nézett meredt szemekkel.

Tudod, tette hozzá magyarázóan Józsi bátyánk, azt gondoltam, kár lenne már ezért a kis útért törni szegény párát, meg leginkább téged akarlak kímélni attól, hogy ilyen fáradtan emelgesd a hátamra a „borgyut”. A borjú még ficáncolt is örömeiben, hogy megszabadult kényelmetlen, szorult helyzetéből. A koma meg jól letörve, fogait csikorgatva ballagott utánuk. Hát most mit csináljon? Összeverekedjenek? Az talán jobb lesz? Így hát csak komoran szó nélkül ment és még akkor se mutatott megbékélést, mikor a lakodalmas háznál megosztottak a húszason.

Csak másnap, mikor a Kolosszárnál az áldomást itták, mondta fejcsóválva: Te Józsi, te Józsi!

[Vissza a lap tetejére](#)

A csülkös bableves

Mindenütt lefogyott már az aratás, csak még egy kis zab volt lábon a keresztúri út mellett a jakabi határba. Már egy kicsit vigyázni kellett, mert túl is volt érve és repült alaposan. Lejjebb is

kellett állítani a „gajmót”, hogy túl sokat ki ne verjen. Persze nem ám túlzottan, mert akkor derékba tör a szalmáját és jajgathatnak a marokszedők, olyan kusza lesz a rend. Megvolt ám ennek is a csínja, mert aki ehhez nem értett, annak keserves iskolát kellett kijárnia a tarlón. Szerencsére a sárosdi aratóknak kevés ilyen baja akadt. Megtanulták ők a kasza beállítását és a vezetését úgy, hogy abba hiba nem volt. Nem is elsősorban az aratásnál, mert az meg tudja az olyan kaszás is tenni, akinek sok van az inge ujjá alatt, hanem a szénakaszálásnál. Mert aki már egy pár nyáron a sárosdi vasúti hídtól a hantosi határig levágta az Usztatót, annak meg kellett tanulni kaszálni, ha akart, ha nem. Néha még sírva is. De nem csak kaszálni, hanem kalapálni is, mert aztán erre lehetett ám cudarul ráfizetni. Azt a kemény apró vasfüvet meg azt a finomszálú bundafüvet az életben kasza sehogy sem akarta ám vinni. S ha látta az ember, hogy az előtte lévő kaszás milyen simán tereli rendre a füvet a háta mögöttinek a kaszája meg már ott suttyog a sarkánál, hát akkor volt fogcsikorgatás. Főleg fiatal elsőéves kaszások, már alig várták, hogy odaérjenek a körtefához. Itt aztán néha „röstelkedve” elhangzott olyan kérdés is az öregekhez, hogy Pista bátyám, vagy Feri bátyám legyen szíves, kopogtassa ki egy kicsit az én kaszám is.

Szerencsére se Józsi bátyánknak, se János komájának már nem voltak ilyen gondjai. Kijárták ők ezt az iskolát már többszörösen is. Most is olyan derekasan szorították ezt a nagy tábla zabot, hogy bíztak benne, ha nem szól közbe az idő, akkor estig sem fog betartani. A harminc kaszás, vagy ötven-hatvan métert hasított egyszerre és úgy számítottak, hogy még egy fogással végeznek az egészszel. Kellett is sietni, mert onnan a „rohadt sarok” felől nagyon készülődött a vihar. Már délelőtt is lehetett érezni, hogy érik az idő. A bagócsok olyan kiállhatatlanul csípősek lettek, meg a legyek is, hogy nem győzték zavarni őket. A fülledtség meg szinte kibírhatatlan volt, dőlt mindenkiről az izzadság és szinte kapkodták a levegőt. Délután már hallani lehetett délnyugati irányból, az állandó morgását a viharnak. Szerencsére szembe egy kis szél nyomakodott neki, és így nem tudott olyan hamarosan érkezni. Az utolsó fogáshoz már nem is kellett az összes kasza, és a fiatalja nekilátott gyorsan összekepelni. Ezt se lehetett ám csak úgy mindenféleképpen összehányani, mert akkor az első széllökés darabokra hányta volna szét. Különösen most, mikor még megüledni se lesz ideje, mert itt van a vihar már a nyakukon. A fiatalok négyesével szaporán hordták a kévét, az idősebbek meg rakták össze a kevéket és kötözték le tetejükbe a „papkévéket”. Addig-addig tették, szaporázták, hogy mire az eső szele odaért, le is volt vágva és össze is lett rakva az egész. Hanem most mielőbb fedél alá kell jutniuk, mert már látni lehet, hogy Keresztúron meg Nagylókon csak úgy csobog az eső és egy fehér csík is van a sötét felhők alatt, lehet, hogy jég is van benne. Józsi bátyánk is gyorsan leszerelte a kaszáját, mert a villámcsapás elkerülése végett minden rendes kaszásnak ezt kell tennie és sietős léptekkel indult a többivel a falu felé, mert már az első kövér cseppek meg is érkeztek. Hirtelen úgy elsötétedett, mintha már késő este lenne és cikáztak a villámok. Egyszer csak egy ember úgy rohan el mellette, mint a szélvész és még oda is kiált, hogy gyerünk Józsi bátyám, mert megázunk. Megismerte azonnal, a János koma volt. Betyárosan tudott futni, az biztos. Ha csak egy kicsit is sebeztek meg a nyulat nagyvadászatkor, a koma lefülelte még a mélyszántásba is. Szaladj csak, gondolta, majd fedél alá érek én is. De bizony rájött az eső úgy, hogy alig láttak és mire a zöme a bandának a szélső házhoz ért, valósággal bőrig ázott. János koma, akire csak egy-két csepp került, vidáman bolondozott az átázott lányokkal és

fiatalasszonyokkal az egyik pajta alatt, mire Józsi bácsi öntött ürge módján beállított. Szerencsére jég nem lett, de volt olyan felhőszakadás, hogy tudták, itt száradni kell két-három napig is a képéknek, mire megkezdhetik a takarodást.

Józsi bátyánk még ott a pajta alatt megbeszélte a komájával, hogy holnap elmennek az adonyi részre pézsmapatkányét fogni. El is indultak még pitymallatkor. Siettek nagyon, még a „bagófrüstököt” se értek rá megenni. Vittek minden felszerelést, ásót, dróthálót, nyúzókést meg mindent, ami kell a pézsmafogáshoz. Igaz, hogy télen szebb a bundája és többet is fizetnek érte, de tudták ők jól, ha sikerül egy szerencsés napot kifogni, akkor nem fognak ráfizetni. Hiszen egy jó gereznáért még ilyenkor is egy pengő felett fizetnek, és ha sikerül, még húszat is foghatnak. A jó szerencse reményében gyorsították meg a lépteiket és már hajnal félnegy körül maguk mögött hagyták a Boszorkánysarkot. Először alaposan körülnézték a cikolai kanális, de itt nem volt sok szerencsájük és siettek tovább az adonyi csatornákhöz. Adonyban nagyon sok volt az ilyen kisebb kanális, ami a Dunába vitte a belvizeket és alaposan el voltak itt szaporodva a pézsmapatkányok. Nem is bánta a kultúrmérnöki hivatal, ha ilyen alkalmi patkányozók ritkították őket, mert úgy a gátakban, mint a csatornarézsűkben nagyon sok kárt okoztak és főleg árvízkor veszélyt is jelentettek. Józsi bácsiék ki is tettek magukért derekasan. Egymás után ugrasztották a majdnem macskanagyságú pézsmákat a dróthálóba, ahonnan már nem volt menekülés. Ügyesen dolgozott a nyúzókéjük és gyorsan szaporodtak a gereznák. Már közel jártak a Dunához, mikor azt vették észre, hogy rájuk esteledett. Bementek az egyik uradalomba, megették azt a kis szalonnát meg kenyeret, amit hoztak magukkal és azután egy jó nagy kazal kezdésére bekvártélyozták magukat éjszakára. Reggel időben indultak. Bár úgy érezték, hogy meg tudnának enni fejenként tíz tojásból rántottát, de az elemózsiás tarisznyájuk kiürült és egy fillér sem volt náluk. Abbahagyni a fogást meg nem akarták, ha már itt vannak és látták, hogy jó a lehetőség is. Lassan dél felé járt az idő, mikor Adony felé közeledtek. Józsi bátyánk ajánlotta, hogy menjenek be a faluba és onnan köves úton Perkáta felé haza. Úgy esetleg alkalmi kocsira is felkapaszkodhatnak.

Az jó lesz, mondta a koma, itt majd valahol kutat is találunk, mert szomjas is vagyok. No, meg pizszokul éhes, gondolta Józsi bácsi, mert az ő gyomrában is ugyancsak harangoztak. Felkanyarodtak a Duna felől a faluba, ott ráakadtak egy jó kis tekerős kútra és ittak. Te János, szólalt meg Józsi bátyánk, hát legalább egy karéj kenyeret kérjünk valahol, mert még vagy harminc kilométer van előttünk és látom, hogy te is nagyon éhes vagy. Hát ez igaz, Józsi bátyám, én is valósággal szédelgek az éhségtől, de ezt a „kódulást” is szokni kell. Kihez pofátlankodjon be az ember kéregetni? Később felismernének akárhol a búcsúban, vagy egy vásárban, még a szemem is kisülne a szégyentől. Pedig komám szégyen ide, szégyen oda, bajba más is keveredhet, biztos nem veszik olyan rossz néven, ha kérünk egy szelet kenyeret. Vagy ha restelsz bejönni, hát maradj kinn, legfeljebb neked nem kerül, szégyenlős kódisnak üres a tarisznyája.

Ezzel Józsi bátyánk kinézett a túlsó soron egy jó nagy házat és oda beballagott. A koma meg arrébb megállt a szerszámokkal és reménykedett, hogy hátha neki is kerül egy falat. Józsi bácsi meglepetéssel tapasztalta, hogy ennél a háznál még a nagykapu is nyitva van. Rögtön

meglátta, hogy ez azért van így, mert ide pár perce állhatott be a takarodó kocsi. Adonyt ugyanis elkerülte a tegnapi nagy eső és tudtak dolgozni. Láta, hogy ott hátul a „szűrűben” most mászik le a gazda a jól kiszarvalt takarodó kocsiról. A fia meg a lovakat fogta ki. Még azt is hallotta, amint az asszony szól a legények, hogyha megittattál fiam, akkor menjél be enni, már az asztalon van a leves, mi még lebontjuk apáddal a köteleket. Józsi bátyánk tudta, hogy ahol ennyi dolog van, ott nem illik zavarogni, de már ott állt a gáder alatt és a konyhából olyan felséges szag ütötte meg az orrát, hogy annak egyszerűen nem tudott ellenállni. S amint belépett, már a küszöbnél azonnal megállapította, hogy ez csülkös bableves. Bizony ennek ellenállni ilyen korgó gyomorral képtelenség volt. No meg különben ezek itthon vannak, nem pedig harminc kilométerre a konyhaajtóajtóktól, lóg itt még a kamrában biztos egypár szalonnak, meg sonka. Ilyen gondolatokkal erősítette magát Józsi bátyánk és két kanalat zsebrevágván fogta az egész gőzölgő tálát és gyors léptekkel távozott. Átvágott a túsó sorra és intett a komának, hogy jöjjön utána. Jánost nem is kellett hívni, ment az a remek illat után magától is. Már sokallta is, hogy Józsi bácsi miért nem áll már meg, de az csak ment. Délidő volt és néptelen volt az utca. Végre a második saroknál volt egy kis köz, ott befordult és egy szép vadgesztenyefa alá leültek. Itt Józsi bátyánk elővette a kanalakat, és no, fogyasszuk komám, jelszóval nekiláttak. Először szólni se tudtak, csak nyakalták a remek ételt. Nem volt furcsa nekik, hogy egy tálból esznek. Ettek ők együtt nem is olyan régen jóízűen hatan is a tarlón, egy „káferkából” és ott is az volt a lényeg, hogy csak a maga részén kanalazzon az ember és ne a másik fertályán nyúlkaljon.

A gazda fia meg közben megittatta a lovakat, bekötötte őket és elébük tett egy kis abrakot. Bement a konyhába és elégedetten állapította meg a szagról, hogy csülkös babelvest főzött az anyja. Megmosta a kezét, és az asztalhoz akar ülni, mikor észreveszi, hogy nincs ott a tál. Megy a tűzhely felé, de ott sincs. Meregeti a szeméit és szimatol is. Hát ez meg hogy lehet? A csülkös bableves nincs itt, csak a szaga? Éppen jönnek be az öregek is. Az asszony nem hisz a szemeknek. Hát az előbb tettem ki az asztalra a tálát, mondja az asszony, már majdnem sírva fakadva a méregtől. Az öreg gazda is dohog, hogyha a kutya lenne a ludas, akkor legalább a tálnak itt kéne lenni. No, ha előbb tálalta ki anyám a levest, akkor itt is kell annak lenni még a közelben! Ezzel a legyén felkapta az istálló mellől a vasvillát és futás ki a kapun.

Mint már ilyenkor szokott történni, rossz irányba futott. Azaz, hogy jó felé, mert így legalább Józsi bácsiék elfogyaszthatták az egészséget. A koma nem győzött áradozni, hogy milyen finom leves volt és micsoda rendes népek laknak itt Adonyban. Hát, takaros kis fehér személy volt ez az özvegy, mondta egy kis szemhunyorítással Józsi bácsi. Mondta is, hogy hívjalak be téged is, de elmeséltem neki, hogy mi jártban vagyunk és hát ilyen piszkosan nem lenne illendő asztalhoz ülnünk. A koma azonnal felélénkült és megkérdezte: Milyen formájú volt az özvegy, Józsi bátyám? Az meg dohogva válaszolt: Milyen formájú? Mihelyt telet lett a bendőd, máris az asszonyok érdekelnek? Egy csinos, kedves fiatalasszony volt, de téged ne ez érdekeljen, hanem ide azt a kanalat meg a tálát és viszem vissza az özvegyhez megköszönni ezt a finom ebédet. Hát azt már nem, Józsi bátyám! Ha már maga beszégetett az előbb kért, akkor nekem kutya kötelességem visszavinnem az üres

edényt és megköszönöm ezt a jó kis csülkös bablevest. Hogy micsoda kötelességtudó lettél egyszerre! Tudom ám, hogy miben fondorkodsz betyár, csak aztán el ne maradj, mert nagy út van még előttünk, és én már lassan indulok is a vasút felé. Csak ballagjon Józsi bátyám nyugodtan, majd utolérem én.

Azt mindjárt sejtette Józsi bátyánk, hogy őt a komája utol fogja érni, sőt ha a helyzet úgy hozza, még le is hagyja. Ezzel csendes mosolygással nyugtázva az ugratás sikerét, de tartva annak várható következményétől, fogta az összes holmijukat és megindult hazafelé. Még hozzá nem is akárhogy, hanem korát meghazudtoló sebességgel.

János pedig reményekkel eltelve sietett vissza az üres tállal és kanalakkal a szép özvegyhez. Nem is téveszthette el a házat, mert az nagyobb volt a többinél és még mindig nyitva volt a kapuja. Akkor lépett be éppen, mikor az asszony már befelé tartott a konyhába egy vödör vízzel, amit a főzéshez vitt be, mert ha az ebéd eltűnt, akkor legalább vacsora legyen. A komának így háttal volt az asszony és a fizimiskáját nem is láthatta, de mindjárt bizalmas hangon azzal kezdte, hogy köszönjük kedves szépasszony ezt a fimon levest, ritkaság az, aki ilyen jól tud főzni. Tovább azonban nem áradozhatott, mert az asszony sarkon fordult, s az nem volt se szép, se fiatal, hanem vörös volt a dühtől és bevezetőnek szemközt burította Jánost az egész vödör vízzel. Hát te voltál az, te éhenkórász! S máris minden ügyességére szüksége volt a komának, hogy elugorjon a feléje repülő üres vödör elől. Közben az ember is megjelent az udvarból egy tekintélyes fütykössel és a helyzet egészen tarthatatlanná vált. Lehajtott fejjel száguldott a koma kifelé, ami nem is volt oktan dolog, mert a furkó vészesen zúgott el a feje felett. Mindjárt tudta, hogy itt Józsi bátyánk szokásos ugratását kell átvészelnie és rémülten látta, hogy egy jókora legény vasvillával hadonászva rohan utána. A koma tudta, hogy ilyen esetben nem lehet megállni elbeszélgetni, és megvadult őzbak módján ugrotta át az utca árkát, s vágatott tovább ahogy a lábai bírták.

Vagy egy kilométeres rohanás után a legyén belátta, hogyha megszakad, akkor se tudja ezt a bableves evőt utolélni és mérgesen visszaballagott.

János meg örömmel nyugtázván, hogy a közvetlen veszély elmúlt, csökkentette az iramot. Kisvártatva meglátta azt is, hogy a Józsi bácsi olyan háromszáz méterrel előtte most ballag át az adonyi vasúti síneken és a perkáti úton megy hazafelé. Rövidesen utol is érte. Egy darabig szólni se tudott, mert azért ekkorát futni ennyi csülkös bablevessel a gyomrában, azért már neki is sok volt. Józsi bácsi szólalt meg először: Azt hittem tovább elmaradsz? Még van kedve Józsi bátyám bolondozni, mikor majdnem agyonverték? Na, jól van na, nem fújd fel magad annyira, hiszen te erőszakoskodtál, hogy visszamész. Most már látom belevaló gyerek vagy komám, „kössék fel a gatyájukat az adonyiak, ha téged utol akarnak

érni.”

[Vissza a lap tetejére](#)

Azok a sovány kis kecskék

Nem a falunkbeli, akiről megemlékezem, de annyira hozzánk nőtt, velünk élt és dolgozott, hogy teljesen közibénk valónak éreztük. Mindössze talán két évtizede hozott össze vele a sors Sismádon a gépműhelynél egy felejthetetlen esetről. Azóta sokat dolgoztunk együtt a fehérvári építőknél.

Vele aztán unatkozni nem lehetett. Még a legképtelenebb helyzetben is talált valami nevetetnivalót. Együtt jártunk a sárosdi munkás busszal és bolondozása közben könnyen telt az idő.

Mindig előttem van mozgékony, alacsony termete, kicsit sas orra és az ezer ránc a homlokán. Na és a szemei, hát azok külön fejezetet érdemelnének. Ha mondókája úgy kívánta, azok villámokat szórtak, vagy felcsillanva nevettek, de legtöbbször főleg a vezető emberek előtt olyan alázatos hűséget mutattak, hogy az utánozhatatlan volt. még most is vissza tudom idézni, amint hallgatja a művezető kioktatását. Úgy helyeselni, úgy egyetérteni a felettesekkel, mint ő, senki sem tudott. Azért nehogy azt gondolja valaki, hogy Jóska amolyan hízelgő típusú ember volt. nem bizony, ízig-vérig jó munkatárs, igaz barát volt ő. Csak elve volt, hogy a felettesekkel vitatkozni nem okos dolog. Még a legnagyobb ökörséget is helyeslő szerény mosolygással kell fogadni és azután végrehajtani az utasítást úgy, ahogy a legkönnyebb, sokszor homlokegyenest ellenkezőleg, mint ahogy az elhangzott. Be kell vallanom, hogy ez az eljárása célravezető volt és minden művezető szerette a Jóskát.

Egy csodálatos ezermester volt, e mellett örökké üzletelt és nem is eredménytelenül. Ezt a természetét talán Jugoszláviából hozta. Onnan jött ide, a rossz nyelvek szerint azért, mert nem szerette a katonamundért. Hát ami igaz, az igaz, szabad embernek született a Jóska és tele volt jobbnál jobb ötletekkel. Mégis talán a szíve legjobban az állattartáshoz húzta.

Ma már Hantos községben igen szép lakóháza van, de a nevezetes sismáncsi találkozás alkalmával még Világos pusztán laktak. Bizony nem díványos körülmények között.

Itt ugyancsak egész embernek kellett lennie, hogy a sok kis családdal meg tudjon élni és még a jövőjét is tudja építeni. Ehhez bizony sok jószágot kellett tartania. Tyúkot, malacot, kecskét, de még szamara is volt a Jóskának. Minden állatja úgy nőtt, mint a gomba, de rajt is volt a szeme a jószágon szinte minden kívánságukat kitalálta. Remekbe szabott saját gyártmányú kis ólakkal és vályúkkal látta el őket. Minden szempontból megadta a módját nagyon.

Ez alkalommal is, amint észlelte, hogy a fiatal nősténykecskéje, az Emike, bakhoz kívánczik. Már rohant is hátra a sufniába, a hatalmas kosaráért és azt felerősítette kerékpárjának szokatlanul nagy csomagtartójára. Majd nagy ügybuzgalommal és hozzáértéssel hozzálátott Emike csinosításához. Utóvégre a bakhoz nem viheti csak úgy, akárhogy. Gyönyörű fényesre kefélt a fehér szőrzetét és egy takaros kis zöld köténykét kötött rá, majd piros szalaggal egy csinos kis zöld kalapot erősítvén a gida fejére, beletette a hatalmas kosárba.

Az lehet, hogy más embernél a kecske ennyi hercehurcára elrohant volna, mint a veszett fene, de Jóskánál mindek állat kezes volt, int a bárány. Így aztán vidáman felült a biciklire és hátul meg a szépen felöltöztetett kecske mekegett a kosárban. A bak Sismádon volt és Jóskának a műhelyek előtt kellett elmennie. Itt találkozott vele, amint vígan karikázott a cél felé. Vesztére a műhelyablakokból észrevették a szerelők és valóságos csődület lett körülötte. Általános volt a nevetés és Jóska csak úgy szabadult meg az őt körülvevő tömegetől, hogy jött a műhely főmérnöke és visszaküldött mindenkit a munkahelyére, mert ha a szerelők is a kecskén hahotáznak, akkor nem megy a gépjavítás. Jóska meg nagyon szívesen tovább hajtott, mert a tavalyi feles kaszálás óta ugyancsak feszült volt a helyzet közte és a gazdaság között.

Ere a kis neheztelésre is csak az elszaporodott kecskeállománya adta az okot.

Ennyi jószágnak télire komoly mennyiségű takarmány kellett. Így érthetően az elmúlt évben valóságos örömhír volt Jóskának, mikor meghallotta, hogy a gazdaság kiadja felesbe a nagyrétet kaszálni.

Megjelent ős is a kijelölt napon hajnalban a kaszáló kiosztásánál. Kihúzta a mezőőr kartárs kalapjából a maga sorszámát, mely hivatva volt eldönteni, hogy a kaszáló melyik részére esik az ő parcellája. Azután sietett ki a műútra, hogy az építők „fakarusza” még felvegye. A húzásnál vele volt a szerencse, mert a neki került rész már nem esett a leglápjába, nem volt benne se nád, se káka, hanem mind a legjava perjefű, tele apró vadherével és vadbaltacinnal. Ezt szeretik a kecskék, mert a puha füvek inkább téhennek valók.

Május vége felé járt az idő és végig virágzott a sok helyen térden is felül érő fű. Vágásának halogatásáról szó se lehetett. Szerencsére a hét végén szabadszombatja volt és még péntek este, míg jól lehetett látni, elővette a pajtából a gondosan eltett kaszapengét és kikalapálta. Magyar üllőn, nagy figyelemmel széles élt kopogtatott ki. Még véletlenül se csinált egy habot se. Tudta ő azt, hogy ezt elsietni nem lehet, mert akkor keserves árat kell fizetnie holnap a réten. Amint ezzel végzett, a pengét a nyéllel együtt felerősítette a kerékpárjára. Utána tarisznyájába tette a fenőkövet a tokmánnal, az üllőt a kalapáccsal, továbbá az örvet és a kaszakulcsot. Másnap pirkadatkor már csak az élelmét és a cserépkorsót vette magához, azután indult is a nagyrétre.

Elégedetten állapította meg, hogy elsőnek érkezett és azonnal neki is állt a kijelölés alapján kitiporni a megyét, mind a két oldalon. Utána bekapott bagófrüstökre pár falatot. Az egyik terebélyes bodzabokor árnyékában jó hűvösre helyezte a vizeskorsóját és még a kabátjával is betakarta. A tarisznyáját is egy ágra felakasztotta, hogy a hangyák meg ne lepjék. Azután az északi oldalról megkezdte a vágást. Azért innen, mert többnyire a fű innen kapta a szelet és a magasra nőtt lovasa délnek volt dőlve. Azt pedig minden valamirevaló kaszásember tudta, hogy dőlésnek szembe nem jó se a füvet, se a gabonát vágni.

Márpedig Jóska nem is volt mindenféle kaszás. Ismerte ő ennek a munkának minden csínját. Először sűrűbben megállt és megfente a pengét, hogy helyreigazodjon az él a friss kalapálás után. A derekára akasztott szarv tokmányába mindig volt víz, mert a száraz fenőkő hamar kopik is, meg a kasza élét is gyorsan elveszi. Rövidesen meg is kellett állnia és kisebbre venni a pengét, mert nagyon sűrű volt az alfű. Azután, hogy minden helyrejött, tempósan dolgozott. Nem kapkodott, mert tudta, hogy ennél a munkánál nem ajánlatos sietni. Jól letette a kaszasarkát. Nem voltak teknősek rendjei, hanem asztalsimára vágta a területet. Dacára, hogy gyöngyözött a homloka, élvezte a munkáját és egészen mélyen kaszált az utolsó csomóig. Ahogy mondani szokták, a hangya lábát is elvágta. Csak ritkán húzta meg a korsóját, hogy ne nagyon izzadjon és déltájban leült az alá a nagy bodzabokor alá, ahova a tarisznyáját akasztotta és az árnyékon elfogyasztotta az ebédjét. Utána jól kikalapálta a kaszáját és amíg nagyon égetett a nap, szundított egy órát. Délután már látta, hogy aznap nem tud vele végezni, de nem izgatta, csak szívósan kaszált késő estig. Másnap délelőtt sikerült is befejeznie. Elégedetten nézett végig a munkáján és reménykedett, ha jó lesz a széna száradása, akkor biztosítva van a kecskék téli takarmánya.

Bár egész héten szépen sütött a nap, a vastag rendek alja mégse száradt meg tökéletesen. Így hát nekiállt és szombaton megforgatta az egészet. Meg is száradt másnapra remekül és amint felszáradt a harmat, azonnal gyűjteni kezdte. Délelőtt a család is segített összetolni meg gereblyézni, délután azonban hazamentek az aprójószágot megetetni, no meg vacsorát is

kellett főzni. Ahogy Jóska délben befejezte a szalonnázást és meghúzta a korsót, nekilátott most már egyedül, de annál sebesebben a baglyazásnak. Alighogy nekiállt, megjelent a mezőőr és nyomatékosan felhívta a figyelmét, hogy a széna feles és ne próbáljon magának nagyobb baglyákat gyűjteni. Jóska barátságos és szelíd mosolygással válaszolta: Tessék megnyugodni mezőőr kartárs, a gazdaságé még nagyobbak lesznek, mint az enyéme. Ezután a csősz elment és üres volt az egész nagyrét. Délután meccs is volt, meg mindenki egy kicsit szórakozni is akart, de Jóska ekkor volt igazán elemében és járt a villája, mint a motolla. Estefelé be is fejezte a baglyazást és egyenesen az egyik ismerőséhez biciklizett, aki a takarmányos fogat kocsira volt a gazdaságban. Az meg is ígérte neki, hogy másnap, ha engedélyt kap, délután a Jóska részét hazaviszi. Hétfőn azután a mezőőr kartárs berészelt, egy zöld ággal jelölve meg a kaszás részét. Mikor a Jóska parcellájához ért, elképedve látta, hogy a tizenhat begyűjtött baglyából nyolc majdnem kétszer akkora, mint a másiak. Rettenetes dühbe gurult és szinte szóhoz sem engedte jutni Jóskát. Ordított, hogy miféle munka ez! Ez már tűrhetetlen! Azt hiszik, ha az ember egy kicsit enged, akkor már mindent lehet! Majd megtanítlak én, te kecsketenyésztő a móresre! Ezzel felugrott a biciklijére és hajtott vissza a sismánci központba. Ott elpanaszolta ezt az égbekiáltó pimaszságot a növénytermelési agronómusnak, mondván, ha ezt megengedik ennek a betyár bunyevácnak, akkor ő nem tud rendet teremteni az emberek között.

Az agronómus egy békés, gyakorlati ember volt. nem túl nagy jelentőséget tulajdonított az egész szénaügynek, mert túlnyomórészt vetett takarmánnyal tartották a gazdaság igényes és szép jószágállományát. Meg valamikor ő is parasztgyerek volt és tapasztalta, hogy mennyi fáradtsággal jár ez a munka. Egyáltalán nem

sinált soha olyasmiből ügyet, hogy a részes kaszás egy kicsit jól akart járni. De ez úgy látszik egészen kirívó

ügy lehet és el kell járnia a dologban, annál is inkább, mert a mezőőr hivatalos személy és szörnyen fel van háborodva. Így hát befogatott és a mezőőrrel együtt kiment a helyszínre.

Jóska meg türelmesen várta őket a parcellája szélén. Az agronómus már messziről látta a tényállást. Olyan elképesztő különbség volt a baglyák között, hogy az már valóban több a soknál, de mégis nyugodt hangnemben megkérdezte a Jóskát, hogy miképpen képzelte ezt. Kérem, a mezőőr kartárs figyelmeztetett engem, hogy magamnak ne gyűjtsek nagyobb baglyákat, válaszolta Jóska. De maga mégis majdnem kétszer akkorákat gyűjtött magának, mint a gazdaságnak! Van magába öntudat?! Úgy látszik, maga csak a saját érdekeit veszi figyelembe! Így, ahogy mondja, az agronómus kartárs, én ismerem a saját érdekeimet és éppen ezért a kis baglyakat szeretném hazavinni. Ezt a mezőőr kartársnak is meg akartam mondani, de meg se hallgatott.

Erre a fordulatra az agronómus se számított. Mit is akar ez? Talán meghibbant ebben a gutaütéses melegben? Szóval, magyarázza csak meg, hogy mit is akar maga tulajdonképpen?

Miért is választaná maga a kis baglyákat? Józsi, miközben magyarázott, szemeiből csak úgy sugárzott a megértő mosoly és kezeinek élénk mutogatásával kísérvé válaszát, így szólt: Nekem kérem, csak olyan sovány kis kecskéim vannak, azoknak jók lesznek a kis baglyák is, a gazdaság nagy kövér teheneié legyenek inkább a nagy baglyák. A csósz ezt hallván majd megpukkadt a méregtől, mert sejtette, hogy a Jóska valamilyen fondorlattal mégiscsak hazaviszi a nagy baglyákat. Az agronómusnak meg a Jóska alázatos mosolygása nem tetszett, és gondolta, most szaván fogja ezt a gedatenyésztőt és ezt válaszolta: Rendben van! A mezőőr kartárs kijelöli magának a kis baglyákat! Tudtam én, hogy maguk meghallgatnak engem, válaszolta Jóska és csupán arra kérte az agronómust, hogy délután munkaidő után a takarító kocsit az ő részét hazavihesse, mert csak mára kapott szabadságot. Jól van, hazaviheti, de csak a mezőőr jelenlétében! Hát az már csak természetes kérem, öntudatos ember vagyok én, nem is vinném el, ha a mezőőr kartárs nincs jelen. Az agronómus bosszúsága hazafelé menet csillapodott. Fogalma se volt róla, hogy mit akarhat ez az ember ezzel az ajánlattal elérni. Gondolta, biztos megijedt, hogy rajtakapták a turpisságon és ezért mondta ezt a képtelenséget. Egy kicsit már majdnem meg is sajnálta, hogy így kibánt vele. Annál is inkább, mert tisztába volt vele, hogy az ilyen szorgalmas jószágszerető ember sokkal hasznosabb a közösségnek, mint sok dologtalan, csak havi fizetésért tétlenkedő elégedetlenkedő, még ha akad néha egy-egy csalafintasága is.

A mezőőr, aki viszont típusa volt a rendnek és a szigorú törvénytiszteletnek, dörzsölte a markát örömmel, hogy most végre valaki meglakol. Már úgy is sokan nagyon elkanászkodtak, de most végre példát statuálnak és megtanulják a rendet.

Jóska már kora délután ott segédkezett a nagyistállónál a takarmányos kocsit lerakásánál, hogy mielőbb indulhassanak az ő szénájáért. Mikor végeztek felrakták a két villát, a gereblyét és a köteleket, azután hamarosan kinn is voltak a nagyréten. A csósz már ott állt a parcella közepén és figyelte minden mozdulatukat.

Nem véletlenül kérte Jóska ezt a kocsit. Tudta ő, hogy ilyen felszereléssel és ezekkel a lovakkal egy kisebb kazlat is el lehet húzatni. No, meg a takarító kocsis valóságos mestere volt a rakodásnak. A két hosszú leeresztett vendégoldal, még hátul lánccal, úgynevezett himbá-val össze is volt csatolva, hogy jól lehessen hátra is eresztetni a kocsin a szénát. A kocsis már értesült Jóskától, hogy csak a kisebb baglyákat szabad elvinni. Csóválta is ezen a fejét alaposan, de már az elsőnél észlelte, hogy nagyon jó kis tömött baglyák ezek és tellesztik is a kocsit rendesen, mert már ezzel az elsővel is betelt a fenék és az oldalakat is végigrakta vele egyszer karikára. Megeresztette olyan szélesre és hosszúra a rakomány alját, amennyire csak lehetett. A mezőőr kartárs megfigyelt, nehogy nagy baglyákhoz is odatévedjenek. Egymás után kerültek fel a baglyák és Jóskáról csak úgy folyt a veríték, amint az egyre magasodó kocsira adogatta fel a szénát. A kocsis meg szakszerűen hajtogatta a szarvakat és fogatta le őket. Majd minden sornál kirakta a rakomány falait és végül középre bevölgylet. Már a nyolcadik

baglyánál jártak, mikor a negyedik sor is rákerült a kocsira és le is völgylefték. Ekkor Jóska formásan körülgereblyézte a kocsit és a hullóját is feldobva, ropogósan lekötötték. Barátságosan megemelték a sapkájukat, a mezőőr kartársnak, mikor elhúzottak előtte. Majdnem a tarlót septe a leeresztett vendégoldalú rakomány és a kocsis úgy előre engedte az első falat, hogy szinte a lovak fara felett ült, mikor hajtotta őket. Vágott a rétbe a kerék és valósággal megnyúltak a murák, amint a réten húzták a nehéz rakományt.

A Jóska otthon egy formás kis kazlat rakott belőle és lehajazta úgy a kanálisból vágott hosszúszálú csádéval, hogy nem ázhatott be.

A mezőőr meg jelentette, hogy a felügyelete mellett a rész elszállítása megtörtén és a gazdaság részének elszállításához legalább két kocsira van szükség. S közben belülről feszítette a káröröm, hogy végre sikerült valakit nyakon csípni.

Ki is rendeltek másnak két kocsit és a csósz büszkén mutatta nekik, hogy melyik nyolc baglyáról van szó. Amint az első kocsi rakodója kilépett a vendégoldalra és villáját a baglyába szúrva le akart ugrani, a baglya oldala átlyukadt és a fiatalember recsegő zörejek mellett egy pillanat alatt eltűnt a baglya belsejében. Kisvártatva belülről még ki is kiabált, hogy itt valami bokor van. Egykettőre megfejtették a nagy boglyák titkát. A csósz borzasztó mérgére, általános derűtség mellett, szedték le a hatalmas bodzabokrokról a szénát, amit a Jóska mintegy falként „pölhűt” fel rájuk, hogy a baglyák a kívánatos nagyságot elérjék. Még félig se lett az első kocsi az összesből és indultak vissza a kocsik a központba. A fele úton se jártak, mikor jött velük szembe a tisztifogat az agronómussal. Látva a nevetéstől dülöngő embereket, rögtön megkérdezte, hogy hol van a többi széna? Azokat meg annyira rázta a nevetés, hogy alig bírták elmondani a történeteket. Az agronómus egy ideig próbálta a hivatalos hangot megadni, de aztán megjelentek a lelki szemei előtt a Jóska kezei, amint rajzolják a sovány kis kecskéket, szemben a gazdaság kövér teheneivel és képtelen volt uralkodni magán. Elemi erővel rázta a nevetés és még az sem hatott rá csillapítólag, mikor a mezőőr kartárs a dühtől kékülten kiabált, hogy feljelentést tesz a hiányzó széna miatt. Csak annyit mondott, hát ha úgy gondolja, csak jelentse, legalább megtudják, hogyan őrizte a rétet gyűjtéskor.

[Vissza a lap tetejére](#)

Népi emlékezet Sárosd múltjából

Hálás köszönetemet fejezem ki azoknak az idős, illetve ma már többségében elhunyt falumbelinek, akik mindig szeretettel fogadtak, és szívesen megajándékoztak emlékeik gazdag

tárházából. Nem dokumentált történelem volt ez, hanem elődeik hagyománya. Ezekből jelenleg csupán egy töredéket tudok ismertetni, de talán ez is éreztetni fogja, hogy a régi sárosdiak a szegénység és megpróbáltatások mellett is szerették a falujukat, ismerték annak múltját és ragaszkodtak az emlékeikhez.

Korunkban a népi emlékezet csak nyomokban és lényegesen megváltozott formájában észlelhető. Azok az emlékek, melyek a történelmet nem is ismerő egyszerű emberek által, generációkon keresztül, mondókák, mesék, legendák formájában éltek, ma már a feledés homályába kerültek. Jelenünk történelmi érdeklődésű embere a lakóhelyének múltját a történelemtudomány ismeretéből veszi és igyekszik az eseményeket ezek közé beilleszteni. Ezzel szemben a népi emlékezet szájról-szájra mondta el a maga helységének, környezetének emlékeit. Tehát nem a történelemből merített, hanem elődei emlékeiből. Ellenben nem egy történészt és muzeológust indított kutatásra és sokszor nem is eredménytelenül, egy-egy mesének hitt népi emlék. Kár lenne végleg elfeledni őket, mert lakóhelyünk múltjához tartoznak ezek is. S ha tán negatív is akad közöttük, azon okulnunk kell, a hasznosakon pedig épülnünk.

Ezek az emlékek nyilván nem tartozhatnak az egyébként is túlterhelt tananyag közé. A helyi általános iskola illetékesei mégis módot találtak rá, hogy ezekről az emlékekről is beszélgessek el a fiatalokkal. Itt a sok pozitív tapasztalat mellett sikerült jól leszűrni azt is, hogy az ilyen irányú, otthonról hozott emlékek egészen elhaltak. A 60-as években még 10-12 kéz is felemelkedett a kérdésekre, hogy hallottatok-e otthon valamit az aranykapu legendájáról, és van-e ennek még ma is névemléke. A 70-es években már csak 3-4 fiatal jelentkezett. Az idén meg már senki. S ez egészen természetes is, miután az egyre fejlődő életünk irama szinte minden időnkét kitölti. S az az információs zuhatag, ami naponta a sajtó és a híradástechnikai eszközök útján ér bennünket, végleg kisöpri a még meglévő emlékeket is az agyunkból.

Hogy ezekbe a népi emlékekbe nem egyszer a történelmi valóság mellett, a gazdálkodó ember humora is meghúzódott, azt egy környékbeli mondókával szeretném illusztrálni, amivel azt is bizonyítani kívánom, hogy ezek az emlékek évszázadok mélységébe képesek visszanyúlni.

Még a második világháború folyamán lovaskocsival egy abai pusztáról a szolgálóházai Barátlakásra igyekeztünk. A széles csapáson kijutva az ősi dunaföldvári úton a seregélyesi „Aligvári” szőlők között Sárosd irányába haladtunk. A kocsink zörgésére egy szőlősgazda kijött és beinvitált bennünket egy kis beszélgetésre és pár pohár borra. Ez szokás volt még abban az időben. Így terjedtek a hírek is, és akkor még az emberek igényelték az egymás közötti csendes beszélgetést. Az egyik társam látva a jól ápolt szőlőt és a nagy pincét, megkérdezte a vendéglátónkat, hogy mikor ültethették Seregélyesen az első szőlővesszőket. Az idős szőlősgazda mosolyogva ezt válaszolta: „Hogy hozzánk mikor hozták az első vesszőket azt

nem tudom, de dédapámnak mesélték az öregek, hogy Seregélyest se a simontornyai kontyosok, se a palotai legények kirabolni nem tudták, mert az öregjeink úgy berúgatták őket.”

Ez az ősz hajú gazda ezt nyilván nem a történelmi tanulmányaiból merítette, mert ilyenekkel aligha rendelkezett. Ő csupán az ősei emlékeit mondta el, amelyekből azonban mindjárt rá lehetett ismerni, hogy ezek a XVII. századi hódoltság korára utalnak. Még 300 év után sem haltak el azoknak a keserves szenvedéseknek emlékei, melyeket itt a megmaradt lakosságnak ki kellett állnia a simontornyai bég törökjeitől és a Thuriak várpalotai végvári vitézeitől, akik gyakran végigportyázva a Hódoltság területét, ritkán hagyták ott, amit a másik meghagyott. A rettegett szpáhik lovainak patkóit még napjainkban is felhozzák az ekék a dunaföldvári út mentén elterülő szántókon.

Vajon voltak-e ilyen, vagy hasonló emlékek a múlt századára vonatkozólag Sárosdon, és kiktől lehetett ezekről hallani? Bizony voltak, és nem is kevesek. Elsősorban az első 12 telkes gazda ivadékai közül. Kik, mint ők mesélték, a török után úgy jöttek vissza ide, és itt ősi jusson mérték ki a földjeiket. Az 50-es évek elején tőlük hallottam először az Ősi pusztatemplomról, ami mocsarakkal volt körülvéve, és Barátlakásról a szolgáló barátok csónakkal jártak ide misézni. Ekkor és tőlük hallottam először a töménytelen jószágot legeltető gazdag kunokról, az aranykapuról és az aranyharangról. Az elmondott emlékeik után joggal felötlött bennem a gyanú, hogy ezeknek a megkérdezett idős embereknek az elődei már valóban itt lehettek a törökök előtt is, mert honnan merítették volna az emlékeiket a kunokról az utódaik. Ez a gyanú kézzelfogható bizonyossággá változott akkor, amikor az aranyos mesék témapontjait a mélyszántások után bejártam, és a múzeumba vittem az itt kiszántott aranyozott pártadíszeket és aranyozott ruhadíszítő-korongokat, melyekről Kralovánszky Alán, az ország egyik legkiválóbb középkoros régésze megállapította, hogy kun eredetűek. Ez is egy példa arra, hogy miképp változik a népi emlékezet kézzel fogható, bizonyított valósággá.

Az emlékek megmentésénél rendkívüli szerencsésnek tartom, hogy a megkérdezett idős emberek már nem tudták és nem is akarták átvenni a modern korunk ritmusát, hanem életük utolsó szakaszában megmaradtak a régi életvitelüknél, tehát az emlékeik birtokában is.

Hogy a gyakorlatban miképp folyt le egy ilyen emlékgyűjtés azt a régi jegyzeteimet felhasználva, szíves figyelmükbe ajánlom.

A nádas ház, ahova belépek, már nagyon öreg, idős a gazdája is. A tűzhely felett nyílt kémény van és fejmagasságban a mestergerenda. Maga a hely is történelmi, délre tőle a putrik, ahol

páran a hódoltság idejét is átvészelték a mocsárba, nyugatra a Kertali domb, ahonnan bizonyítottan már 950 körül eltemetett magyarok csontvázait ásatta ki a múzeum. Tehát Árpád vezér unokája, ill. István kir. nagyapjának, Taksonynak idején, itt már magyar település volt.

A kötetlen beszélgetés hamar megindul közöttünk, annál is inkább, mert nem adószedő, hanem emlékgyűjtő vagyok, és emlékekből akad itt bőségesen, hiszen Rapai Gyuri bácsi az egyik legősibb sárosdi család ivadéka.

Sor kerül minden helybeli ősi legendára. A Kertali domb népének menekülésére a Pusztatemplomhoz. A gazdag kunvilágról, Az aranykapuról, Szilágyi Erzsébetnek és fiának jakabszállási látogatásáról és adományairól.

Minden nagyon érdekel, de azzal is tisztába vagyok, hogy öt-hatszáz vagy ezeréves események már kizárólag csak megszépített legendák alapján élnek. Tehát megpróbálok a közelebbi korokra a XVIII. sz. elejére rákérdezni, hátha maradt valami az elődök emlékeiből.

„A mi őseink akkor jöttek ide vissza. Tizenkét család, és ősi jusson mérték itt ki a telkeiket. Rajtuk kívül nem volt itt másoknak földje, csak a zsölléreknek, akik itt a putrikban még a törököt is kibírták. Eleibe félt itt a nép a „görbekésesektől”, még a tolnai juhászok is itt bujkáltak előlük a hajlókban, de aztán az István ezredes úr meg a Dániel méltóságos úr lovasai rendet csináltak itt.”

Itt érdemes figyelni a visszajövés említésére, ami a török után a kurucok dunántúli hadjárata idején történhetett. Azok a bizonyos rendcsinálók pedig Szekeres István és Eszterházy Dániel kuructisztek lehettek. Ők zabolázták meg a vad rácokat, az úgynevezett görbekéseseket, akik elől a dunamenti tolnai és bácskai magyarok, így a juhászok is északra húzódtak.

Az első tizenkét telkesről tessék valamit mondani.

”A nagyapám még jól tudta mindet. Még a megyéiket is ismerte, mert egész helyet kaptak, de én már csak annyit tudok, hogy a Hollósiak, Zsinkók, Rapaiak, Tóthok, Véghek, Kovácsok, Nyiri

ek, Pálincások, Hamvayak, Horváthok köztük voltak. Ezek azután úgy elnépesedtek, hogy sokan még zsellérek és cselédek is lettek belőlük. A földjük mindig osztódott, meg eleivel is nagyon szegény emberek voltak. Hiába kaptak földet, az mind dudvaság meg gyöp volt, amit a gyenge igákkal nem tudtak feltöretni. Így aztán csak kis darabokat munkáltak, a többit akár az uradalom, csekély árendáért, sváb vándorjuhászoknak adták ki legeltetni. Eleiben a többségük kurtanemes volt, de később elvették a címüket. Még kisgyermek voltam, mikor ide, a felsőtemetőbe temették el id. Rapai Pált, aki még kurtanemesnek tartotta magát...”

Az egészen természetes, hogy ezen a lepusztított hódoltsági vidéken nehezen indult meg a gazdálkodás. A kurtanemesi címmel kapcsolatban pedig megnéztem a sárosdi plébánián az id. Rapai Pálra vonatkozó bejegyzéseket. A plebsnobilis, vagyis a népi nemesi címe valóban ott van a neve mellett.

Sárosd régi címeréről mit tetszik tudni?

„Az a régi jakabszállási rangok után lett a mienk, a mezővárosi címmel meg a vásárjoggal együtt.”

De Gyuri bácsi, hiszen csak az 1760-as évek elején kapta meg Sárosd mindezeket. A gróf meg már 1700-ban megvette Jakabszállást meg Sárosdot is.

„Hát aztán? Azt hiszi elég volt az a 60 esztendő ahhoz az Eszterházy grófoknak, hogy elfelejtsék azokat a címeket és rangokat, amik Jakabszállással együtt jártak? Talán azok a kun leányok már nem emlékeztek az eladáskor semmire? Higgyc el nekem a régi nagyuraknak ezek a címek és rangok legalább olyan fontosak voltak, mint maga a megvett birtok, amivel ezek együtt jártak. Csak hát a grófoknak itt megvolt a saját felvidéki címerük, Jakabszállása mezővárosból meg semmi sem maradt, tehát ott vásárt se lehetett tartani. Sárosd is csak egy puszta volt szinte, de itt kezdett éledni a falu, amibe az Imre gróf úr is segítette. Így lett ez a kis helység mezőváros.”

Mindezt csupán a népi emlékezet mondja. Erre a XVIII. századi dokumentumokban utalás nincs. Tény azonban, hogy a birtokvételi szerződésen, mely a hajdani kun Thoman szállásfő leányági ivadékaik és

Eszterházy Ferencz gróf között köttetett, elsőként Jakabszállása említetik a szerződésben foglalt helységek közül. Tehát elpusztultan is sokkal jelentősebb volt, mint Sárosd.

Az is tény, hogy a mellettünk fekvő jóval nagyobb községek, ahol szintén a bécsi udvarhoz közelálló grófok uralkodtak, nem kapták meg ilyen korán ezeket a címeket. Ismert az is, hogy itt a galántai Eszterházy grófoknak megvolt a felvidékről hozott címerük. Tehát ezeknek a XV. sz.-beli Szilágyi Erzsébet és Mátyás által Jakabszállásnak adományozott címeknek és jogoknak Sárosdra testálása ésszerűnek tűnik az Eszterházyak részéről, csak dokumentálni nem lehet mindezeket.

Tessék valamit mondani az 1848-49-es szabadságharc itteni emlékeiről?

„A nagyapám még fiatal legény volt, amikor itt a vásártér elején forgolódtak a szolnoki és ceglédi kaszások között. Azok Sukoró felé igyekeztek megverekedni a horvátokkal. Azon tájt járt erre két cecei ember. Sokan kocsikkal kísérték őket. Sárkeresztúr felül jöttek, és összehívták a népet az urasági kocsmá udvarán. Ennek a két ceceinek vörös toll volt a kalapján és szidták, de nagyon a bécsi császárt. Fel volt bolydulva az egész falu. Itt vitték keresztül a láncos gróft is a honvédek. Tudta ezt a mi grófunk is, de nem segített rajta. Mikor a császár meg a muszkák leverték a mieinket, akkor itt sokaknak bujkálni kellett. Még a mezőváros összes elöljáróját is elcsapták. A fiatalokat meg 10-15 évi katonáskodásra hurcolták idegenbe.”

Ehhez annyit kívánok hozzátenni, hogy a nevezett szolnoki és ceglédi kaszások, kiegyenesített kaszával, mint népfelkelők jöhettek át a dunaföldvári réven és onnan északnak tartva Sárosdon mentek keresztül.

A láncos gróf, Zichy Ödön volt, kit társával együtt Aba és Soponya között Görgey honvédei elfogtak. Majd Abáról indulva Sárosdon, Perkátán és Adonyon keresztül a lórévi vesztőhelyére szállították. A kezén lánc bilincs lehetett, ezért hívták itt láncos grófnak. Hogy a sárosdi gróf nem segített rajta, annak az a magyarázata, hogy nem is akart segíteni, mert gr. Eszterházy László 1848-ban ahhoz a 8 főnemeshez tartozott megyénkben, kik a nemzetiek oldalán álltak. Azok a bizonyos cecei emberek pedig a Madarász testvérek lehettek, kik gyújtó beszédeikkel az egész környéket felrázták Kossuth mellett. A mai Sárosdon már alig tudnak valamit erről az urasági kocsmáról, pedig valamikor a mezőváros tulajdonát és fontos bevételi forrását is képezte.

Pár éve ajándékoztak meg egy 1843-ban kiadott Pesti Hírlappal, amiben az áll, hogy Sárosd mezővárosa bérbe kívánja adni az urasági kocsmát. A lap kiadója Landerer Jenő, a főszerkesztője Kossuth Lajos.

A népi emlékezet útján arról se tudtam felhasználható adatokat szerezni, hogy a XVIII-XIX. században az Eszterházy grófok a munkásaikat honnan hozatták? Ami érthető is volt, mert a parasztság és a gazdasági cselédség elkülönülve étek, emellett a XIX. század végétől a cselédség egyre sűrűbben váltotta a helyét. Miután a galántai Eszterházy grófok származása adva volt, így feltételeztem, hogy a munkásaikat a legeleivel onnan is hozatták, a Nyitra vidékéről. A feltételezés mellett ehhez bizonyítékot is akartam szerezni, mert napjainkban is élnek ilyen családok Sárosdon, csak éppen nem tudják, hogy eleiknek hol ringott a bölcsője? Mint sok más kutatásban, úgy ebben is a temetők segítettek. A sárosdi alsótemető hatalmas kőkeresztjétől pár méterre délnyugatra, egészen mélyen a fűbe süllyedt pizskei márvány sírkövekre figyeltem fel. Leásva a gyepet és megtisztítva a követ örömmel láttam, hogy a föld nagyon jól megvédte a szép vésnői munkával készített betűket. Egy sírvers vált itt olvashatóvá, ami választ adott arra, amit kerestem. Ugyanis ez a kis hexaméterekben megírt versike elmondja, hogy honnan is kellett ennek a fiatal leánynak Sárosdra jönnie.

„Bústemetők szemelője, puhonya gyepes síri halmon, zsenge korom tavaszán, éltem bimbója törött el. Klinczai Mária nevem, kit Nyitra vidéke nevelt, és hol Kék nefelejske gyomaint virítok, Testvéri agyakban, éltem 20. ik évében, 1842-ben.”

Az évszám alapján a sárosdi plébánia halotti anyakönyvéből megtudtam, hogy Klinczai Mária apja az Eszterházy uradalomban szolgált és körülbelül 1830 körül hozatták ide Sárosdra.

Gyuri bátyám, milyenek voltak a maga gyermekkorában a sárosdi vásárok?

„Azokat bizony nagyon vártuk mindig. Összejött itt annyi nép a környékről, hogy idevalósiak feleannyian se voltunk. Töménytelen jószágot felhajtottak mindig, és csak innen a Fő utca felől lehetett bejárni. Ott volt kitéve a címerünk és a kard. Helypénzeket az előljárók szedték be mindenkitől, aszerint, hogy mennyi és milyen jószágot hozott, vagy mekkora területet foglalt el az árujával. A kereskedők és iparosok igen nagy távolságról eljöttek. Sokan már előző este

elindultak lovaskocsival, hogy reggel időben ideérjenek. Fentről, az erdős vidékekről a kádárok, bognárok, söprűsök jöttek, fazekasok is sokan, főleg Csákvárról.

A novemberi vásárra igen sok csizmadia, ruhás meg rőfös jött, mert mindenki vett, amit tudott télire, meg a terményből ilyenkor volt egy kis pénzünk.

Kihajtáskor a májusi vásárra hajtották föl a legtöbb szarvasmarha jószágot. Gyerekkoromban még sok volt köztük a szilaj is. Apám mesélte, hogy azelőtt még egész szilaj csordákat hajtottak fel a túlsó félről a kunsági kereskedők hajcsárjai, még a Dunát is könnyen átúszták azok a fehér, nagyszarvú fekete szutyakú tinók. A legtöbb fogatot meg lehetett ismerni, hogy honnan is jönnek? Elütött az emberek öltözéke, a kocsik formája, de még a lovaik szerszámja is. Aki csak mozdulni tudott a mieink közül, az mind kiment a vásárra, hiszen csak négy vásár volt egész évben, meg az az egy búcsú. Mi gyerekek vártuk is ezeket a napokat nagyon, bár koronát azt ritkán láttunk és krajcárból is csak keveset, de azért lehetett belőle egy-két mézesbábot vagy fakanalat venni, meg hát akkor voltunk fiatalok.”

[Vissza a lap tetejére](#)

Sárosdi tanyák

A legrégebbi tanyák Sárosdon az I. világháború után gr. Eszterházy László „Andor”- majori birtokán létesültek. Ezekhez mint vitéz telkekhez jutottak. A tanyák területe 15 kh volt fejenként. Tulajdonosaik: Filotás János és Halmosi Lajos meghaltak. Utódaik Sárosdon nincsenek.

További négy tanya 1941-ben néhai Tószegi Sámuelné jakabszállási birtokának parcellázása folyamán létesült, melyeknek tulajdonához vétel útján jutottak az új tulajdonosok. A vásárolt terület 800 P-be került kh-ként, melynek felét azonnal, a többit 5 év alatt kellett kifizetni. A föld nagy részét a sárosdi parasztság vette meg, de Szabó József és Keresztes István sárkeresztúri, továbbá Krén Gyula szolgálgyházi, valamint Pintér István sárkeresztúri lakosok az általuk megvett területeken tanyát építettek. A Szabó tanya 75 kh volt, Krén Gyuláé 50 kh, Kereszteséé 45 kh, és Pintéréké 15 kh.

A nevezett tanyák a sárosdi TSZ, illetve az Állami Gazdaság birtokába jutottak és ma csupán Pintérék háza áll még, a többi megszűnt.

A Szabóék és Krénék már nincsenek Sárosdon. Keresztes István 1948-ban Sárosdon házat

vett és itt is lakik. Pintér István fia (András) még szintén Sárosdon él.

A sárosdi tanyák összterülete 1944-ben: 235 kh.

Keresztes István sárosdi tanyás visszaemlékezése:

„Erdélyből a 30-as években kerültünk Sárkeresztúrra, ahol 30 kh földünk volt. Mikor 1941-ben tudomásunkra jutott, hogy a jakabszállási uradalom a bank útján kifarcellázásra kerül, akkor eladtuk Sárkeresztúron a földünket és 45 kh-at vettünk a jakabi részből és arra tanyát építettünk.

A nagy létszámú családdal eleinte mindent magunk végeztünk, de később Hangodi György sárosdi jegyző 20 kh földjét is megvettem és akkor már időszakonként napszámosokat is alkalmaztam. Jakabszállás közismerten jó fekete földdel rendelkezik és ezt még hízómarha trágyával állandóan erősítettük is. Nagyon jó terméseket takarítottunk be mindenből. Egy pár lóval és 2 pár ökörrel gazdálkodtunk. Rendszeres vetésforgót alkalmaztunk, és a gabona és a kapások mellett sok takarmányt is termeltünk. A tanyánkról a 3-4 gőből mellett 20-30 hízósertés is került évente eladásra. A nyári készpénz bevételünket a kertészetünk biztosította. Egy kh paprikánk volt és sok zöldbabot is termeltünk. Ezt lovas kocsival szállítottuk a fehérvári, illetve várpalotai piacra. A tanyánk a helyi TSZ szervezése folyamán megszűnt és én a Fejér Megyei Úthivatal dolgozója lettem, ahol megbecsültek és innen is kerültem nyugdíjba. Jelenleg, mint nyugdíjas, a helyi KTSZ-ben végzek segédmunkát, és megelégedett ember vagyok.”

Özv. Rapai Jánosné 82 éves sárosdi lakos elbeszélése a század eleji tanyai életről

„Még járni is alig tudtam, mikor anyámmal, nagybátyámnak, Csuti Istvánnak kajtori tanyájára kerültem. A házuk még egészen új volt és vastag nádtető fedte. Ez volt az istálló, a pajtán, meg a disznóolon is. A tanyát István bátyám apja Csuti György vette meg a Fiát uraságtól. Előzőleg Sárszentmiklóson voltak, de ott eladták mindenüket, hogy ezt a földet megvehessék.

Nagyon sokat dolgoztak és beosztással éltek a bátyámék. Hamarosan szép jószágállományuk lett és felszerelést is vettek, még új vetőgépet meg „vasgerendölös” ekét is. Háromszor is „megpurhálták” (megekézték) a kukoricát, pedig már akkora volt, hogy mi gyerekek már nem tudtuk benne a lovakat vezetni, hanem felültünk a hátukra és kantárszárral irányítottuk őket. Nagy telek voltak és néha akkora hó, hogy az ablakig is felért. Ilyenkor az istálló náderesztől, le a hóig vastag, sárga jégcsapok lógtak, mert megfagyott a tehének gőze. István bátyámnak kis termetű, de igen gyors magyar lovai voltak, és csak úgy repültek velünk télen a „csöngős szankóval” Abára. A tavaszt is nagyon szerettem ott, mert olvadáskor a Kajtor vize odajött egészen a „szűrűskertünk” alá és rengeteg piros szárnyú keszeg úszkált a vízbe. A gyümölcsöskertünkbe sok szentiváni „édesóma” meg árpával érő körte volt, meg aztán tele volt az udvar „rétesómával”, meg „bőrómával”. Nem permetezett Pista bátyám egy fát se, mégis annyi „gyümölcs” volt, hogy a disznóknak is jutott. A házon kis ablakok voltak és a vastag vert földfalak is megfogták a hideget. A banyakemencét üszékszárrel fűtötték és az egész éjjel tartotta a meleget a szobába, akármilyen farkasordító hideg is volt odakinn. Nyáron meg a legnagyobb hőségben is hűvösek voltak azok az alacsony mestergerendás szobák, mert a vastag nádtető meg a széles földfalak nem engedték be a meleget. Rengeteg baromfi volt és mehettek, amerre láttak. Egy szakajtó kosár tojást szedtünk össze naponta az ólba meg a kazlak mellől.

Aba öt km-re volt és a boltba nem sokat jártunk. Legfeljebb egy kis sóért, petróleumért, meg gyufáért. Pista bátyám még a dohányt is megtermelte magának titokban, és meg is vágta. Bizony nem szórták a pénzt, hanem amit csak lehetett, mindent maguk csináltak. Hiányt azért nem szenvedtek semmibe. Magas, foszlós fehér kenyér, meg jóízű kis cipó sült a kemencében. A jó fokhagymás lángosokra is emlékszem, meg a finom mézes kenyerekre, mert István bátyámnak sok méhe is volt. Esténkint, főleg télen, mindig jött valaki beszélgetni a tanyai szomszédok közül. Nem unatkoztunk sohasem. Én szerettem a tanyán.”

A szolgálgyházai tanyákról:

Lója Lajos tanyabirtoka 61 kh-at tett ki Szolgaegyházán. A területhez a felesége örökség útján jutott az I. világháborút követő években. Ehhez a területhez Lója Lajos még 31 kh-at bérelt, és egy komoly árutermelő kisgazdaságot hozott létre. Négy pár ló és 6 pár ökör volt a tulajdonába. Egy középbirtoknak is dicséretére való tehenészete volt, 25 db fejőstehén és 15-20 növendék. Napi 200 l tejet szállított Budapestre. E mellett 6 anyakocát és 40-50 süldőt tartott. A tehenészet

ellátására sok ipari takarmányt vásárolt és a növénytermelést is ennek az ellátására állította be. Sok cukorrépát termelt és ennek a melléktermékeit valamint a gyári szeletet és melaszt a tehenészete fogyasztotta el. Szép gyümölcskertészete volt, benne 40 db hatalmas diófa és 1 kh csemegeszőlője. 1952-ben a sárosdi Állami Gazdasághoz tagosították be a területét. Miután tanítói oklevele volt, a továbbiakban Seregélyesen dolgozott, mint pedagógus, ahol jelenleg is mint nyugdíjas él.

A szolgálgyházai Göncsög tanyának Szöllősi Móricz még a század elején került a birtokába és tőle vette meg a 20-as években Gál Ferencné (sz. Breyer Rózsa). A tanya területe 135 kh volt. Tulajdonosaik költséges életmódja miatt a föld seregélyesi és szolgálgyházai kiscgazdáknak eladásra került és a 40-es években végleg meg is szűnt.

Léstár Gábor seregélyesi tanyabirtokos visszaemlékezése

„Az elődeimtől úgy hallottam, hogy a mi kis tanyánk eredete 1850-re tehető. A seregélyesi határ, az igaerővel rendelkező gazdák számához viszonyítva igen nagy volt. Volt itt szegény ember elég, de aki maga neki tudott volna vágni a föld feltörésének, mert akkor még sok „gyöp” volt, no meg az adófizetésnek, olyan bizony kevés volt. Így jutott, úgy tudom az ükapám a Páskomba 42 kh földhöz, az 1848-as szabadságharcot követő években. Azt, hogy ez a terület 42 k holdat tett ki, azt csak a későbbi földmérések mutatták ki. Ekkor jutott itt a Páskomban 25-25 k holdas tanyabirtokához Pajor József és Papp József is. A mi földünk az öröklések folyamán három részre osztódott. Nekem 14 kh maradt meg. Távol voltam a falutól, de szerettem itt élni és gazdálkodni. Minden munkát magunk végeztünk. Volt egy pár szép lovam, 3 tehenem és 4 anyakocám. Egy alkalommal 60 db südőt adtam el Fiát Hantosra. Többségében a sárosdi vásáron keltek el a jószágaim és sok mindent mi is ott szereztünk be. Hozzám szerettek jönni a „masinások”, mert alig győzték kötözni a masinánál a zsákokat, úgy folyt az árpa szeme. Szép gyümölcsösünk és rengeteg baromfink volt és a feleségem 80-100 db pulykát nevelt évente. Ezek minden kártékony bogarat összeszedtek a tanya körül és jó pénzért adtuk el őket karácsony előtt. 40 kas méhünk is volt. Tanyámat a helyi TSZ tagosította be és most itt élek a faluba.

1957-ben még Móró János dunaföldvári kiscgazda is létesített itt a Páskomban egy 16 kh-as tanyát, amit Mészáros Dénes középirtokostól vett meg, de az ő tanyája is betagosításra került a Pajorékéval és a Pappékéval együtt.”

[Vissza a lap tetejére](#)

Mezőföldi legendák

Oly régen elfelejtett legendákról, hajdan sokat emlegetett mítoszokról szeretnék szólni, melyek még századunk elején is éltek a környékünkön, és alig volt család, ahol ne emlegették volna ezeket szeretettel. Ez már csak azért is érthető, mert a magyar nép többségének már a honfoglalás óta, sőt azt megelőzően is a jellemző tulajdonságait dalai és meséi fejezték ki. Bárhová is vetette a sorsa, ezeket vitte magával, és nem lehetett tőle elvenni. Legalábbis a XX. sz. közepéig így volt ez. Azóta egyre gyorsuló tempóban sikerült a legendáktól, meséktől megfosztani magunkat.

A Mezőföldnek egy olyan településén születtem, amelyet a kunok alapítottak, majd ez a kis szállás a besenyő eredetű Aba községhez csatoltatott. Érthetően úgy a kun, mint a besenyő múltat idéző mesevilágnak hallója voltam. Ezek nem csupán felkeltették az érdeklődésemet, de meg is jegyeztem őket. Külön szerencsém volt, hogy apám a századunk elején egy történelmileg is neves család sarjától, Fiáth Imrétől vásárolta meg az Aba községhez tartozó Külsőkajtorpusztát. Személyes megismerkedésünk folyamán kitűnt, hogy Fiáth Imre nem csupán egy földbirtokos, hanem egész környezete múltjának kiváló ismerője. Érthetően ehhez a múlthoz hozzátartoztak a vegyeslakosságú, illetve eredetű vidéken azok a mítoszok és legendák is, melyek itt még szájhagyomány formájában éltek. Meg kell említenem, hogy ez a terület évszázadok óta a Fiáth család birtokában volt, és a tulajdonba jutás eredetét Budavár visszafoglalása szolgáltatta. Közismert az a hősi tett, amikor is 1686-ban Fiáth János, a győri hajdúk tisztje kisszámú, de elszánt csapata élén megmászta Budavár falait és lehetővé tette a vár elfoglalását. A Fiáthok összeházasodtak Aba legrégebbi birtokosaival, az Arany családdal, akik már a XV. század végén itt éltek Abán, és az 1839. évi nemesi összeírás 34 nemesi címmel rendelkező Aranyt mutatott ki. A környéket uraló két családnál emlékek tömege maradt fenn már csak azért is, mert azokat megbecsülték, a generációk egymásnak átadták. Ez a magyarázata annak, hogy a harmincas években még én is hallója lehettem a középkori eredetű legendáknak, mint például az „Abai vacsora” vagy az „Aranyoskám”. Előre bocsátom, az évszázadokba visszanyúló legendáknak nincs történelmi bizonyítékuk, nem is célszerű a népi mítoszoknál és legendáknál bizonyítékokat keresni. Ugyanis az indíttatásuk oka egészen más. Kunok és besenyők esetében meg különösen. A magyar nép történelméből részesedni! A királyainkhoz hűségesnek lenni! Magyarrá válni! Ez az igazi értelme és csodálatos értéke ezeknek a legendáknak.

Mielőtt az ismertetésébe kezdenék, pár mondatban megemlékezem arról az Orpheusz-legendáról, mely a szintén az Abához tartozó Bárándi-forráshoz és erdei bevágáshoz kötődik. Mint gyermek, ezt a legegyszerűbb emberektől rendkívül változatos formákban hallottam. Legjobban, Báránd akkori bérlőjének feleségétől, Jászainé Holczer Magdától hallott történet ragadott meg. Ő egy ismeretlen ősidők tavaszához kötötte ezen legendát, amikor is az ifjú pásztorlegény kihajtja a forráshoz a nyáját, és az erdőből előtűnő tündér megkísérti az ifjút a szerelmével, de a fiú, miután mást szeret, visszautasítja őt. Erre, az isteni hatalommal bíró

tündér vak dühében halállal bünteti, de látva a halott ifjút megretten, hogy megölte a szépséget, az ifjúságot, feltámasztja a gyermeket. A pástor életre kelvén látja, hogy a tündér eltűnik az erdőben. Majd megpillantja a réten közeledő fiatalokat, és együtt a tündér keresésére sietnek, de az egy hatalmas üregben eltűnik a szemük elől. Egyébként ez az üreg ma is megvan. Az ősi fővenyi út mellett, ami a rómaiak idejében Vetus Salinát, vagyis Adonyt Gorsiummal, a mai Táccal kötötte össze. Kutató és gyűjtő útjaim során sokszor megfordultam itt. Bánatomra a tündérrel nem találkoztam, de kelták és rómaiak szép kerámiáival igen. Mindenesetre ez a legenda a századunk elején is annyira izgatta az ott élők fantáziáját, hogy egy fővenyi dohányosgazda fiát összekötött rudazókötelekkel leeresztették a mély, kútszerű üregbe. Fáklyát adtak a kezébe és várták a jelzését, de egy hang se jött a mélyből, és a fáklya is elaludt. Erre felhúzták a legényt, aki el volt ájulva. Feltehetően mocsárgáz okozhatta ezt miután a közelben hatalmas ingovány volt, de végül is, mikor lelket vertek a legénybe, az csontvázakról, ijesztő koponyákról beszélt. A további veszélyes kíváncsiszkodás elkerülésére id. Holczer Lajos a terület bérlője betemettette a mezítelen tündér kútját, és ma már csak egy kis üreg van a helyén. Mint említettem a táci Gorsium ősi útja volt a fővenyi út, és a jelenünk kutatásai már bebizonyították, hogy a római kori Gorsium nem szűnt meg a népvándorlás folyamán. Feltehető, hogy a meséi sem szűntek meg, hanem megváltozva a környék mesevilágában tovább éltek.

Hiteles történelmi bizonyítékokat találni ez ügyben érthetően képtelenség, de ellenkezőjének állítása se vezetne sehova. Ugyanúgy nem lehet cél egy ősi, besenyő eredetű községnek az abai vacsora néven ismert legendáját történelmileg helyretenni, miután itt nem történelmi tényekről, hanem az itteni besenyők érzésvilágából kialakult legendáról van szó. A Fiáthok emlékeiben ez a bizonytalan és véres vacsora az Aba melletti Szentivánhoz kötődik, mely szerint Aba Sámuel királyunk békülést mutatva egy szentiváni vadászatra invitálja az ellenségéhez, Orseoló Péterhez pártolt magyar főurakat, és a vadászatot követő vacsora alkalomával megbízottaival megöleti őket.

Aki ezt történészi szemmel nézi, az joggal csóválja a fejét miután az írások úgy vallanak, hogy Aba települést a XIII. században, feltehetően II. Endre idejében egy Aba nevű besenyő nemzetségfő alapította. Első oklevele 1334-ből datálódik, mely a Gúth Athya és Aba nevű birtokosokkal kapcsolatos. Továbbá az is szemébe tűnik a történésznek, hogy az Árpádok Aba nemzetségének tulajdona a Heves megyei Aba birtok volt. Ezen a szemléleten az abai vacsora esetében változtatni kell. Ez ugyanis nem egy bizonyítható történelmi tény, hanem az itteni, hajdani besenyők érzésvilágából keletkezett legenda. Az Aba Sámuel által megrendezett orgyilkosságok nem itt Aba mellett történtek, hanem Erdélyben. Mégis a későbbi századokban az abai besenyők a saját helységük történetéhez kötik ezt az eseményt. Hogy miért? Azért, mert egy, a helységükkel azonos nevű magyar királyhoz akarták kötni falujuk kezdetét. Ez egy nyílt színvallása volt az abai besenyő népnek a magyar király és nemzet szeretete és elismerése mellett. Ebben a legendában a magyarrá válásuk megvallása van! S ez sokkal fontosabb annál, hogy itt volt-e az a véres vacsora vagy máshol.

Ugyanezek az érzések születtek évszázadokkal később az „Aranyoskám” néven mesélt legendát is, ami a hajdani Arany család nevével kapcsolatos. Mely szerint a besenyők is vitézül harcoltak Mátyás király fekete seregében, köztük Aba besenyő nemzetségből is, kit a király egy vadászat alkalmával Abán meglátogatott, ahol fényes fogadtatásban és megvendégelésben volt része. Az abai homok már akkor is kitűnő bort termelt, és a besenyő lányok ugyanolyan csinosak voltak, mint most az utódaik. Mátyás mindenütt hagyott valami jó emléket maga után, Abán egy nagyon szép fiúgyermeket, akinek nem volt neve, és az őt dédelgető besenyő asszonyok csak úgy hívták, hogy „Aranyoskám”. Érthetően ennek a nagyon kedves legendának semmi hiteles történelmi bizonyítéka nincs. Inkább egy vérségi kapcsolat megteremtésének vágyáról van itt szó a besenyők és a magyar király között. Ezt a legendát nem támasztja alá, de tény az, hogy Arany Ambrus már 1490 körül megjelenik Abán. Utódai hatalmas vagyonra, nemesi címre tesznek szert, és mint említettem még a XIX. században is 34 Arany bizonyította nemesi rangját Abán.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy mi értelme volt, vagy talán van is, az ilyen homályba vesztett és bizonyítatlan legendák emlegetésének. Lehet, hogy ezek csak egyfajta mesék, amit utólag találtak ki? Tisztelettel kérdem, hogy miért felejtsük el őket? Azért, mert magyarok? Esetleg azért, mert kunok és besenyők magyarrá válásának emlékeiről szólnak? Talán az emberiség kultúrtörténelme nem produkált ezeknél sokkal hihetlenebb meséket is, melyeknek nem csupán hatalmas irodalma, de a mi kis országunkban is az ókortól megtalálható nyomai vannak.

Nézzük csak meg a közeli Gorsiumban a görög-mondavilág meséit ábrázoló, közel kétezer éves alkotásokat. Vagy, ki is hinné el, hogy Mars hadisten gyermekeit egy ladikba teszi az anyjuk és a Tiberis övező erdőben egy anyafarkas neveli fel őket, hogy erejük legyen Róma falait felépíteni. Elképzelhető, hogy ilyen mítosz egyáltalán létezett? Pár éve, közel a házamhoz egy bronzérem került elő, az előlapján egy római katona sisakja volt, a hátlapon pedig az anyafarkas, amint Romulust és Remust szoptatja. Bizony létezett, és lelkesítette a római ifjúságot ugyanúgy, mint a finneket a csodás nemzeti eposzuk a Kalevala, vagy bennünket, magyarokat a csodaszarvas regéje és az Emese álma. Ezek egyike se történelmi valóság, és mégis nagy kulturális értéket jelentenek. Tehát kár lenne veszendőbe hagyni a mi mesevilágunk kedves emlékeit is. Egy nemzet pozitív emlékei, legendái, mítoszai most is az összetartozás és tudat kialakulása szempontjából jó hatással lennének az ifjúságunkra. Tehát a gyermekeinknek ne kizárólag a Donald kacsa, vagy a Dagobert bácsi meséljen, hanem mi szülők és nagyszülők is. Jelenünk nemzetei között a finneknél, a németeknél és japánoknál még elevenen élnek, és nagy tisztelet övezi az eredetlegendáikat.

Mint az eddigiekből kitűnt, a legendáink arról vallanak, hogy az itt élő betelepített nemzetek, besenyők, kunok és egyéb idegenek vonzódtak a magyarsághoz, és a magyar nemzet segítette

is közeledésüket. Vajon ez most is így van? A barátság, a szeretet és a pozitív közös emlékek ápolása nagyon fontos.

Mindez, hogy milyen nélkülözhetetlen az egyéni életünkben is, azt a környékünk múltját kutató öt évtizedes tevékenységem során alkalmam volt tapasztalni. Nélkülözhetetlen volt azért, mert azok a még fellelhető idős emberek a 40-es évek végén és az 50-es évek elején, kik még emlékeztek az őseiktől hallottakra, nagyon zárkóztak voltak. A folytonos zaklatások miatt minden idegentől féltek. Nagy szerencsém volt, hogy házasságkötésemmel rokoni kapcsolatba kerültem ezzel a réteggel, és meglepődve hallgattam a meséiket a sárosdi pusztai templomi aranyharangról, az aranyos homlokú kunleányokról, a kincses Jakabszállásról, ahol Szilágyi Erzsébetet és fiát, Mátyást is fogadták a gazdag kunok. Csakhamar rájöttem, hogy értékes legendákra akadtam, hiszen ismerőseim soha nem tanulhattak, vagy olvashattak a VI. kunszállásról, tehát kizárólag generációk emlékeit hallom. Tisztába voltam azzal is, hogy igazi értéke akkor lesz ezeknek az aranyos legendáknak, ha a mesékben megjelölt helyeken kézzel fogható bizonyítékokat találok. Ebben az évtizedekig folytatott terepbejárásaim alkalmával az egyre mélyülő traktorszántások segítettek. Ennek folyamán ezüst, aranyozott és színarany emlékekre bukkantam, és vittem be a Székesfehérvári Szent István Király Múzeumba.

Érthető, az ősi besenyő településeken is vannak ilyen szép értékek, annál is inkább, mert ők is keletről jöttek, mint a magyarok és a kunok. Mindössze az egyetlen probléma csupán annyi, hogy meg kell őket találni. Bízunk benne, hogy Ágotán is élnek még az idősek emlékei, és vannak olyan fiatalok, kik hallgatva ezekre, meglelik a besenyők „kincseit”.

[Vissza a lap tetejére](#)

Kunok a Dunántúlon

Az elmúlt hetekben értesültünk arról, hogy Balatonszabadinál, a pusztatoronyi dűlőben XVI. századi értékes lelet került elő. Mintegy ezer darab pénzérme, ruhadíszek, ékköves arany fejék, hajkarikák. Egy pecsétgyűrű is volt a leletek között, pelikános címer lenyomattal. Csak elismerés illeti mindazokat, akiknek gondoskodása folyamán ez a nagy értékű, muzeális kincs a Rippl Rónai Múzeumba jutott.

A leletek között talált, és eddig a kunok viseleteként számon tartott, csontból készült ritkaságok fejtörést okoztak, sőt néhány tudományos elmélet felülvizsgálatára késztettek. A közölt sajtópublikációk szerint azért, mert a Dunántúlon nem éltek kunok.

Mindazok, akik a Mezőföld múltját ismerik, jól tudják, hogy kunok és besenyők szép számmal lakták Fejér megyének ezt a részét. A besenyők idetelepítése még Géza, illetve felesége, Sarolta intézkedéseire kötődik. A kunok viszont csak a XIV. század második felében jelennek meg itt számosabban, és 1399-ben már kiváltságlevél biztosítja számukra Hontosszékot, a mai Fejér megyei Hantos községet. A kiváltságlevél, a még Bolgárországból visszatelepített Ilunchuk (Iloncsuk) törzsfő ivadékának Buthemernek (Baydamérnak) a nevére szólt. A többi kunszék már jóval előbb kialakult az Alföldön. Hontosszék nem is szerepel a Hód tavi csata után 1279-ben kibocsátott kiváltságleveleken. A dunántúli részre, még feltehetően az Anjou-ház idejében, nomadizáló pásztorkodásuk folyamán jutottak a kunok. Még a tatárok által kipusztított Mezőföld gazdag legelői csábították őket. Először csak nyári szállásokat teremtettek, amit könnyen tehettek, mert a pontusi (szürke) marhának nem esett nehezére átúszni a Dunát. Később pedig végleg megtelepedtek. Ebben az esetben az is segítette őket, hogy besenyők lettek a szomszédjaik, ami a mindenkori királyaink politikájával egyezett.

A XV. században érik el fejlettségük tetőfokát. A Csepel sziget déli részén fekvő Szigetfőtől egészen a fehérvári Pálos rend birtokában levő Bárándig terjesztették ki szállásaik határát. Hontos-szék volt a központjuk, ahonnan a mindenkori kun kapitány könnyű lovassága vigyázta a szállások rendjét, hatalmas állatállományuk biztonságát. Fontosságukra jellemző, hogy az Ilunchuk kapitányok kihalásakor az ország fővezérét, Ozorai Pipót küldi ide Zsigmond rendet teremteni és a fővezérnek az 1419-ben kiadott adománylevelét, két évre rá maga is szentesíti.

Ezeket a leveleket olvashatjuk Hontoson kívül Jakabszállás (Jakabszállás) Karachonmiklós-szállás (Nagykarácsony), Uyzallas (Mezőfalva), Kelpolkart (Perkáta), Baydamér Szállás, Sarasd (Sárosd) Thobalizenpeter, Chabak, Iwankatelek, Dioltapalzállás, Kwaytir Szállás (Kajtor puszta) neveit, melyekhez a későbbi kiváltságleveleken még Beszterzállás, Hantoskarasztja és Pusztakeresztúr is csatolódik. Tehát hatalmas területről és hozzá a legjobb földekről és főleg legelőkről volt szó. A kunok pedig az állattartás mesterei voltak. Hatalmas és nagy távolságra is hajtható marhacsordáik, juhnyájuk jelentik meggazdagodásuk alapját. Ez a tény pedig nem csak Zsigmondnak, de Szilágyi Erzsébetnek és Mátyás királynak is felhívja figyelmét. Jakabszállás mezővárosi címet kap 1480-ban, és a szájhagyomány szerint, ekkor kapja meg a szállásfő a „pelikános” címet, majd Mátyás királytól 1481-ben országos vásárjogot.

Ebből a fényes korszakból maradt ránk a Sárosdon még élő aranykapu és aranyharang legendája, valamint a ma is használt jakabszállási földrajzi nevek, Aranyvölgy és a régi szeszgyár mellett folyó Aranyér. Ezek a kis mondókák, mesének hatottak mindaddig, amíg a szállások eredeti helyein levő szántásokon elő nem kerültek az aranyozott kun ékszerek.

A Fejér megyei egyháztörténet, a Mezőföldnek ezt a részét „kun és besenyő szög”-nek nevezi. Korai kereszténységükre jellemző, hogy a kunoknak már 1419-ben kőtemploma volt Hontoson, Chabak Zallasán, Kelpolkarton és Ujzallason.

A dunántúli kunok történetét Károly János és Mándoky K. István történészek részletesen megírták, létezésük történelmi tény. Utolsó kiváltságlevelüket II. Lajostól kapják 1517-ben és utána a mohácsi csatát követő események menekülésre készítetik őket. Pusztulásukhoz Zápolyai János is hozzájárult, mert a kunok tulajdonát elveszi és évszázados jogait figyelmen kívül hagyva, barátjának, a pécsi püspöknek adja a Fejér megyei kun szállásokat.

Az elmenekült kunok közül csupán páran kerülnek erre a környékre vissza a törökök után. Ilyenek például a Széplaky Bottka lányok, akik a híres Thoman Jakabszállásfő leányági ivadékai. Érvényesítik jogukat a birtokaikat megszerezni kívánó Heyster generálissal szemben és eladják 1700-ban a tökéletesen elpusztult Jakabszállás mezővárosát és Sárosdot pedig gróf Eszterházi Ferencnek.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a pusztatornyi dűlőben talált kincsek az itteni kunoktól származnak, mert volt több pelikános címer. Egyébként is ennek a megállapítása dr. Magyar Kálmánra, a somogyi ispánsági és nemzetségi központok kiváló kutatójára tartozik. Azt mindenesetre nem lehet állítani, hogy kunok a Pusztatorony környékére nem juthattak. A kunok egy része joggal haragudott Zápolyára és vagyonával, állataival együtt nyugat felé menekült. A Balaton környékének ez a része körülbelül 50 kilométerre van a régi kunszállásoktól. Vagyis egy marhahajtási napra. Ennyit az edzett szürkemarha könnyen megtett. A török elől menekülve, kuvaszokkal a nyomába még többet is. Emellett a kunok izoláltsága a XVI. századra megszűnt, tehát nem elképzelhetetlen, hogy akár a Balaton déli részénél vagy bárhol máshol, magyar családokba olvadtak be, magukkal víve kincseiket és etnikumuknak ősi ismertetőjegyeit. A tudományos elméletek felülvizsgálatánál bizonyára ezt is mérlegelik.

[Vissza a lap tetejére](#)

Fejér megyei kunok a török időben

A legtöbben úgy tudják - és ez többségében így is van -, hogy a Hantos-székhez tartozó szállások és azok kun lakossága 1526 őszén elpusztult. Megsemmisülésüknek okozói azok a

török hordák, kik a mohácsi vereségünk nyomán, északnak tartva, mint „szálláscsinálók”, helyet és ellátást biztosítottak II. Szolimán hadainak. Ez a tevékenységük az itt élő lakosság elűzéséből, megsemmisítéséből, kifosztásából és végül a szállások felégetéséből állt. Miután a törökök zöme az ősi földvári úton haladt – Újszállás (Mezőfalva), illetve Hantoszállasa, vagyis a kunszék központján keresztül – felégetve az akkor már mezőváros Jakabszállást és a gazdag Gyolcsa Pál szállást (Sárosd), ez a vonulási irányuk volt az oka annak, hogy Előszállasa (Előszállás) és Karachon Miklószállasa (Nagykarácsony) nem lett a lángok martaléka. Ennek köszönhetjük, hogy ebből a két helységből még 1580-ban életjelt adnak magukról a kunok. A török defterek (adórajstromok) tudatnak arról, hogy még léteznek. Előszálláson 60 ház, Karácsonyszálláson pedig 55 ház adózott a töröknek. Az adózók nevei közül érdemes kiemelni pár jellegzeteset: Béni, Csecse, Csere, Egyet, Hura, Kasti, Marka, Onda, Osta, Öreki, Pavka, Sajka, Tár, Torsa, Kara, Botka, Bódos, Csótár. Nem csupán a nevek törökös hangzása érdekes, de szembetűnő az is, hogy rövidek, mindössze 4-5 betűből állnak. Okkal gyanítható kun eredetük.

Az írásbeliségük hiányában feledésbe merült a kunok nyelve is és így kultúránk nagy veszteségére a kun nyelvet, amit mindössze pár száz évvel ezelőtt még tízezrek beszéltek, ma már senki se ismeri. Csupán mint kuriózumot említem meg, hogy utoljára 1962. augusztus 12-én egy kunszentmihályi idős parasztember, Szappanos Lukács mondta el a rádióban a kun Miatyánkot és erre egy válasz is érkezett az észak-kaukázusi Karbadin Autonóm SZSZK-ból. Miután ott egy Nalcsik nevű városban fogták ezt az adást, és Barkanova Fausza karbadin író nő azt állítja, hogy ez a nyelv az ő ősi anyanyelve, a komük nyelv. Érdekes lenne ennek a valóságáról meggyőződni.

Fel kell figyelniünk a mezőföldi kun kapcsolatokat mutató defterek névanyagában a Karácsonyszállási Botka névre. Miután feltehetően közülük nősült be valaki a híres Thoman Jakab székkapitány családjába és a későbbiekben megszerzik a Széplaky előnevet. Az ő leányági leszármazottai a Széplaky Botka leányok még a XVII. sz. végén is bizonyítani tudják ősi kun birtokaiknak tulajdonjogát és 1700-ban eladják Jakabszállást, Sárosdot és Kispusztát gr. galántai Eszterházy Ferencnek.

Talán nem érdektelen megtudnunk, hogy mi lett az Előszálláson és Karácsonyszálláson 1580-ban még élő kunok sorsa. Ez a két falu és Venyim összes lakói, a török által is támogatott, egyre északabbra terjeszkedő rácok áldozatai lettek és úgy elpusztultak, hogy 1690-ben új tulajdonosaik a zirci ciszterciák, mint három rác községet említik őket. Aki e kor történetével foglalkozik, az nem lepődik meg a nevezett községek pusztulásán. A rácok török, illetve később német barátsága történelmi tény. Fel is használták őket gyakran ellenünk és dunamenti falvaink sokasága vált áldozatukká. Tevékenységüket nem csupán a történelemtudomány őrizte meg, de a dunavidéki magyar falvak lakói még ma is vadrácoknak, illetve görbekéses rácoknak emlegetik őket. Érthetően ezek a jelzők nem vonatkoznak a szelíd és szorgalmas sokácokra és

bunyevecokra.

Napjainkig se tisztázott az a kérdés, hogy a hajdani gazdag Hantos-széki szállások lakóiból, bizonyíthatóan itt a Mezőföldön, vagy bárhol maradt-e valaki. Ilyen irányban dr. Foltényi Tibor beható kutatásokat végzett. Családnevek sorának tüzetes vizsgálata sem hozott bizonyítható eredményt. Távolról sem mint tényt, csak mint kuriózumot említem meg, hogy a két háború között, ifjú koromban a kun eredetű Kajtor pusztán (Kvaytirzallasa) többször együtt vadásztam Botka Ferenc alezredes úrral. Úgy tudom a fehérvári huszároknál szolgált. Remekül lőtt, lóhátról is. A megyében sorra nyerte a lovasversenyeket. A '70-es évek elején érdeklődtem utána Székesfehérváron az özvegyénél. Ő csupán hallotta a férjétől, hogy őseinek hajdan hatalmas birtokai voltak. Sajnos, a földterületeik helyére nem emlékezett, de arra igen, hogy férjének, valamint elődeinek „Széplaky” volt az előnevük.

Fejér megyei kun legendák

A számuk olyan kevés és meseszerűen ható, hogy csupán megmagyarázhatatlanságuk keltette fel az érdeklődésemet. Mesélőik mind egyszerű emberek voltak, tehát még véletlenül se tanulhattak erről. Már csak azért se, mert amiről a legendák szóltak, azok semmiféle tananyagban nem szerepeltek, tehát kizárólag mint elődek emlékei juthattak a birtokukba. A helytörténeti emlékeink sok olyan eseményt megőriztek, amit dokumentált történelmi tényekkel is alá lehet támasztani. Könnyen elképzelhetjük, hogy a külső megjelenésre nagyon is adó gazdag szállások népe milyen pompát fejtett ki, mikor 1480-ban Szilágyi Erzsébet mezővárosi címet adott Jakabszállásnak. Ennek a fogadtatásnak magát Szilágyi Erzsébetet is érinteni kellett, hiszen fia, Mátyás király 1481. VI. 23-án kelt vásárjogot biztosító levelében, a jog megadásának indoklását így kezdi: „
A mi legkedvesebb
Úrasszonyanyánk kérésére”...

Erről a fényes eseményről emlékeznek meg a legendák. Az aranykapun bevonuló királyasszonyról, az aranyos homlokú kunleányokról, az aranyhegyről, aranyvölgyről, aranyatakról. A Hantos-székhez tartozó szállások leggazdagabbja a XV. sz. második felében már Jakabszállás volt. Tőle két km-re keletre a dunaföldvári út melletti dombon áll a templomuk. A legenda szerint jeles napokon itt kondult meg az aranyharang. Ide a templom köré temették a halottaikat.

Sokan mosolyogtak ezeken az „aranyos” meséken. Én a nyomukba szegődtem és a mélyszántások barázdáiból rámvillantak az aranyozott párták és aranyozott ruhadíszító korongok. A kunoké volt valamennyi.

Pár éve meg egy 5-6 éves kislány mellcsontján láttam meg egy ezüstérmét. A csontváz ugyanabból a rétegből jött elő, ahonnan a párták és korongok is előkerültek, tehát valószínűleg a kislány is kun volt. Az érme előlapján Szűz Mária látható (kit a kunok Katum – Úrnő – néven tiszteltek) ölében a kis Jézussal, a hátlapon kopott betűk és egy paizs. A személyek ábrázolási formája, vagyis a korabeli vésnök munkája rendkívül eredeti és különleges.

Az „aranyos” meséket Sárosd őslakóitól több mint 40 évvel ezelőtt hallottam. Helytörténeti gyűjtéseim folyamán ezeket a kun mítoszokat elsősorban a Rapai családok öregjeitől hallottam, helymeghatározásokkal együtt. Id. Rapai György szerint az ő ősei úgy jöttek ide vissza Erdélyből a török után és eredetileg Rapa volt a nevük. A megmaradt kun nevek ismeretében ez a név is elgondolkodtató (Hura, Onda, Ostra, Kara, „Rapa”).

Az egészen könnyen érthető, hogy miért Sárosdon maradtak meg ezek a kun emlékek. Ez nyilván azért van így, mert Jakabszállást és Sárosdot a kun leszármazottak még a XVIII. sz. elején is úgy adták el, mint ősi területeiket. A sárosdi őslakók a régi pelikános címerüket meg a vásárjogot is Jakabszállásról származtatják. S mikor bizonygattam nekik, hogy ezeket 1762-ben Mária Teréziánál gr. Eszterházy Imre járta ki a részükre, akkor azt válaszolták, hogy igen, de a régi jakabi jogok alapján. Vagyis miután 1700-ban az Eszterházyak megvették az összes jogaival együtt az elpusztult Jakabszállást, így ezeket a jogokat, a mezővárosi rangot, a címet és a vásárjogot. Mária Terézia engedélyével, Eszterházy Imre átruházta, az akkor még csak 500 lélekszámú Sárosdra.

Az 1526 őszi Hantos-szék körül végbement török dúlás olyan tökéletes volt, hogy néprajzi emlékeink tudomásom szerint, nem maradtak. Ez érthető is, mert a nép elmenekült és itt maradt értékei a lángok martalékai lettek. Az erre a környékre a XVII. sz.-ban beszivárgó gyér lakosság már nem kun volt. Tehát a hajdani Fejér megyei kunokról csupán a történelmi dokumentumok, régészeti emlékek és népi mítoszok vallanak.

Ennek dacára a hajdani szék központjában, vagyis a mai Hantos községben a kun múlttal kapcsolatban széleskörű érdeklődés nyilvánul meg napjainkban is. Ez érthető is: mert ez a nagy múltú helység a török után, előbb pusztasággá, majd pusztává degradálódott és csak a múlt században kezdődött éledni. A lakosság igénye nyomán, történelmi előadások egész sora hangzott el a kultúrházunkban, és a Fejér Megyei Levéltár vezetőitől értékes ismeretanyaggal gazdagodtak. A régi kun múlttal kapcsolatos kérdések között szerepelt Hantos-szék hajdani címere. Erre vonatkozó pontos adatok nincsenek, de az tény, hogy Mátyás király fekete seregében a Hantos-széki kunok a saját zászlójuk alatt harcoltak. Azt is tudjuk, hogy a

búzavirágkék színű zászló közepén arany oroszlán volt. S ha bárkinek lehetősége van Székesfehérváron megtekinteni a Fejér Megyei Levéltár gyönyörű emléktermét, az megtalálhatja a hajdani kun szállásokhoz kötődő Széplaky Botka család címerében az arany oroszlánt.

A kunok eltűntével Hantos és környéke uradalmi pusztákká degradálódott le a XVIII-XI. sz.-ban. Az egyház élete viszont a legelső között indult meg. Már 1720-ban önálló plébánia alakult és már ez időben a Ferences rendi barátok közreműködésével egy paticsfalú, zindelytetejű templom épült Hantoson. Ezt több mint fél évszázadig használták, míg végül egy hatalmas vihar feldöntötte. A hajdani Prohászka Ottokár püspök titkárától nyert értesülésem szerint ebben a régi zindelytetejű templomban volt az a kép is, amelyen Szűz Mária török ruhában volt, és a kereszt mellett a fél hold is szerepelt. Ennek az a magyarázata, hogy a bosnyák ferencesek már a török idejében, azzal látszólagos alkut kötve, tevékenykedtek ezen a vidéken és az ő munkájuk

nyomán jut Hantosra ez a kép, ami mint sok más, örökre elveszett. A mostani templomot Batthyány Tódor építette. Az oltárban ott van a címere, a pásztorok védőszentjének, Vendelnek az értékes festménye is az ő szerzeménye. A Batthyányak alakítják ki a még részben meglévő parkot, melynek ősi fái a szerencsésen magas talajvíz miatt itt még ugyanolyan jó egészségben virulnak, mint Közép-Hantoson a néhai Fiáth István által létesített park díszfái. Nagyon kevés helyen maradtak ezek meg, tisztelet azoknak, a lelkes fiataloknak és időseknek, akik mindnyájunk javára ezt széppé kívánják tenni.

[Vissza a lap tetejére](#)

Bronzkori emlékek a Mezőföldön

A múlt század második felében, a Fejér Megyei Múzeumok Igazgatóságának engedélyével, a Mezőföld szántásain terepbejárásokat és helyszínrajzokat csináltam. Az itt talált leleteket leadtam és beszámoltam az észrevételeimről.

Ezerkilencszázhetvenig többségében római kori, kelta és középkori maradványokat észleltem. Ezeket, a fogatolt ekéket felváltó és mélyebben szántó traktorok hozták a felszínre és a vízfolyások menti magaslatokon akadt közöttük újkőkori, bronzkori kerámia és csontmaradvány is.

A hetvenes évek elején munkába álltak azok az új és hatalmas erőgépek, melyek 10-15 cm-rel mélyebben szántottak és eddig még soha nem látott réteget hoztak fel a talaj felszínére.

Elsősorban római és kelta épületmaradványokat, tegulákat és kerámiákat. Ekkor került elő Sárosdon, a Pörös dűlőben, az a hálaadó és áldozati jelenetet bemutató sírkert oszlopkő is, ami most a Szent István Király Múzeumban látható Székesfehérváron. Természetesen és ugyancsak a vizek menti magaslatokon a bronzkor töredékei is megjelentek. Ezeket elsősorban a seregélyesi, abai, sárosdi, kislóki, hantosi, szabadegyházi, perkáti, cikolai és adonyi határban észleltem. Elszórtan és igen nagy kiterjedésben. A látottak tudatában állíthatom, hogy a Mezőföldnek ez a része a bronzkorban sűrűn lakott volt.

Az ő emlékeiket a leglátványosabban az 1980-as évek meliorációs munkálatai hozták elő. Ennek a tevékenységnek folyamán a magasabban fekvő rétegeket a vizek menti laposokba tolták le a dózerek, néhol 1 m vastagságban legyalulva a dombokat. Ezt követőleg a tél erózióját követő terepbejárásom folyamán képet tudtam alkotni, hogy milyen nagy terület laktak be a bronzkor népei. A földbe süllyesztett, illetve boronaházaik faoszlop nyomai láthatók voltak és a házaik melletti vörösre égett foltok, a kemencéik helyei is. Sok kerámiát, gabonaőrlésre alkalmas dörzs- és surlókövet, továbbá több kőmozsarukat láttam.

A meliorációt követő mezőgazdasági munkák eltörölték és felismerhetetlenné tették a bronzkori települések nyomait, de a helyszínrajzaimon sikerült rögzítenem a helyüket. Továbbá több kőből és csontból készült eszközüket megmentettem.

A terepbejárásaim folyamán a földvéraikat, többek között Sárbogárdnak a kislóki körzetéhez tartozó Cifrabolondvárt is érintettem. Sajnos az 1980-as években ez a rész a szovjet páncélosok gyakorlótere lett és többé nem tudtam itt vizsgálgódni, bár erre több irányból is kísérletet tettem, de az őrség visszafordulásra készített.

Ismeretes, hogy általunk az első néven nevezhető népek a kelták voltak, de már évezredekkel előttük is, a bronzkori népek által sűrűn lakott rész volt a Kárpát-medence. Őket az előfordulási helyük, temetkezési formájuk, vagy előkerült edényeik alakja után neveztük el.

A földvéraik építése azokon a magaslatokon történt, ahonnan az egész környéket látták és bizonyára idegen törzsek elleni védekezésre szolgált, de lehet, hogy beháborúk esetén is igénybe vették. Ez valószínűsíthető a sárbogárd-cifrabolondvári földvérnál is, amelyik a vatyai kultúra népeihez tartozott. Ehhez a kultúrához tartozó népek a Kárpát-medence középső részén, a Balatontól a Tiszáig éltek. A Mezőföldön a mi közelünkbe három jelentős földvár is van: a Cifrabolondvár, a pákozdi vár és az Aba belsőbárándi Kalaphegy. Mind a három vár és a körzetük a vatyai kultúrához tartoztak.

Csupán a történelmi párhuzamalkotás kedvéért említem meg, hogy a vatyai kultúrának a népei közel ezer évvel előbb domináltak a környékünkön, mint a Tróját meghódító seregek az Égei-tenger vidékén. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a bronzkori népek fejlettségi fokát egy szintre helyezzem az akkor már virágzó civilizációt alkotó kisázsiai és dél-európai népek életével, de létüket senki sem tagadhatja.

Szorgos munkájuk nyomait négyezer év múltán is tapasztalhatjuk és kultúrájukra vonatkozólag még rengeteg kérdés vár megfejtésre. Az már bizonyos, hogy használható kéziszerszámaik voltak, erre a földvéraik létesítése a bizonyíték. A bronzból és aranyból készített használati eszközeik, fegyvereik és fejlett ötvös munkára valló ékszereik bámulatba ejtik korunk emberét is.

A régészeti ásatások már eddig is kiváló eredményeket mutattak fel, s ha óvjuk és megőrizzük az emlékhelyeiket, akkor a bronzkorra vonatkozólag is bővülni fog a Mezőföld történelme. Ami nemcsak a mi történelmünk, hanem Európáé is, ahová mi már ezer éve beléptünk és értékes tagja kívánunk maradni!

Tisztelet és elismerés illeti a Sárbogárdi Városszépítő Egyesületet és a hantosi Mezőföld Népfőiskolai Társaságot, hogy a Sárbogárdi Kistérség Önkormányzatainak, valamint a Sárvíz Kistérség Önkormányzatainak segítségével, ezt az értékes témakört tűzte napirendjére és a konferenciát mintaszerűen megszervezte.

[Vissza a lap tetejére](#)

A mezőföldi mocsárvilágról és régi pusztai szokásokról

Az közsismert, hogy még a XIX. sz. elején is a Mezőföldet a középhegységekből jövő vizek sok helyen mocsárrá változtatták. Leginkább a Móri árok folytatásaként, Székesfehérvár-Aba-Sárkeresztúr irányába folyó Ős-Sárvíznek volt tulajdonítható az ősidőkben ez a mocsárképződés. A sok „Sár” előnévvel kezdődő helységnevek ezen a tájkon emlékeztet a hajdani állapotokra. A tavaszi olvadások folyamán a hegyekből lezúduló víz délkelet felé ömlött. A Mezőföldön csatlakozott hozzá gyakran a Balaton is, mely még a XIX. sz. elején 3,5 m vízszintingadozást is produkált (ma 40 cm). Tehát gyakorlatilag a gravitációs úton kialakult Sárvíz és Sió völgyben zúdult le a víz a Mezőföldre. Itt azután a szintdifferenciák alacsony volta miatt elmocsarasodott a vidék. A reformkor nagy vízmérnökei már a XVIII. sz. végén

kezdeményezték ennek a területnek a lecsapolását. A Sió és a Sárvíz csatornák megépítése, egy évszázad leforgása alatt, egész település átrendeződést hozott létre, és megváltoztatta Fejér és Tolna megye arculatának jelentős részét. Ugyanis a vízrendezés előtt ebben a két megyében az áradások idején, főleg tavasszal, Balaton nagyságú összefüggő víztükör volt, ami lesüllyedve a többi évszakban, mocsárrá változtatta a terepet.

A Sárvíz rendezését már 1771-ben, egy pozsonyi helytartósági rendelet előírta és Bőhm József híres vízmérnök tervet is dolgozott ki rá. Ezt a tervet hajtja végre Beszédes József, a reformkor zseniális vízmérnöke 1817-1825 között. Ugyanakkor négy átmetszést hajtát végre a Dunán, Baja és Bába között. Az itt megépített gátak hatására mintegy százhuszezer hold föld válik használhatóvá és lesz a Sárköz gazdasági fejlődésének alapja. Ugyanekkor Beszédes József a Veszprém megyei Ósítól egy malomcsatornát épített és ezt Cecénél vezeti a Sárvízbe. Ezen a csatornán épül meg az a hét vízimalom, melyek abban az időben, az egész környék gabonáját megőrölték.

Beszédes jobbágyszármazású volt és így tisztában volt a kétkezű földmunka verejtékeivel. Ennek könnyítésére és a költségek csökkentésére, műszakilag egyedülálló, ma már szinte ismeretlen megoldásokat alkalmazott. Mint uradalmi mérnök, rájött a lovas ill. ökrös ekéknek a vízlevezetőknél történő használhatóságára. A megépítendő csatorna tengelyét (kunétját) igaerővel képezte ki, és ebbe eresztette bele a lecsapolandó vizet. Tehát a víz, a megbontott ősrétekben, a maga gravitációs erejével, medret tudott képezni.

A Sárvíz múlt századi helyzetével kapcsolatban egy értékes dokumentumot olvastam, melyet még 1892-ben adott ki a I. ker. M. Kir. Kultúrmérnöki Hivatal Székesfehérváron. Az irat a KDT Vízügyi Igazgatóságon van Székesfehérváron a Balatoni út 6. sz. alatt, Bakos György kartársnál. (I. em. 109. sz.) Megtekintésének, feltételezem, hogy nem lesz akadálya.

Természetesen a Sárvíz és a Malomcsatorna megépítése hatással volt azokra a hatalmas területekre is, melyeket a hozzájuk kapcsolódó mellékfolyások környéke alkotott, melyeket csak jóval később csapoltak le.

Egy ilyen mellékfolyás mentén éltem én is ifjú éveimet, s talán nem lesz érdektelen, ha az itt működő hajdani pákászok, juhászok, kondások életéből, emlékeim alapján egy-két letűnt szokást felelevenítek.

Előjáróban csupán annyit, hogy 1924 elején születtem Külsőkajtor pusztán. A hatalmas és rendezetlen Dinnyés-Kajtori lapost 1927-30-ban vezette ill. csapoltatta le a Székesfehérvári Kultúrmérnöki Hivatal irányításával a környékbeli érdekelt partgazdák társulata.

Ügyvezető elnökük Dr. Szüts Gedeon v.m. főügyész volt. A csatorna után pár évre megszűnt a régi láp-világ. Csupán az Elza majori lapon és Dinnyésen tartották magukat a nádasok. A többi helyen le egész Kálozig minden kiszáradt, csak a Keresztúriaknak maradt egy kis libaúsztatója.

Az őszinteség jegyében meg kell emlékezni arról is, hogy a környék lakossága a lecsapolás eredményeitől az első években nem volt elragadtatva. Emlékszem a mocsarak helyén kialakult, megrepedezett, szikes, fehér „sátékre”. A hasznos magas nád és sás helyett csak értéktelen, ritka savanyú fű nőtt. Még a völgyek melletti magaslatokon is megsárgult a fű, és ahol a lecsapolás előtt kétszer is boglyába gyűjtötték a sarjút, most még az anyafűnek is alig volt rendje. A legelő állatok számát csökkenteni kellett. Megszűnt a halászat, a nádvágás és a sás sokféle felhasználási lehetősége. A nagy mangalica kondák többé nem találtak dagonyára és a kijáró „szilajgulya” (sok szürke marha volt még a húszas években Kajtoron) a nagy kánikulában hiába kereste a zöldet. Kiapadtak a dombok aljában fakadó tiszta vizű források is. Legalább egy évtized telt el, mire kialakult az új növényzet, de a nád végleges eltűnését még sokáig keseregték, a csupán nádfedeles házakkal rendelkező zsellérek és kisgazdák.

A láp-világ eltűnt ugyan, de megmaradtak ennek az életmódnak a furfangos halász- és vadász szokásai. Annál is inkább, mert a lecsapolás nem máról-holnapra történt és a pusztai nép, ahol erre mód adatott, továbbra is alkalmazta ezeket. Elsőként említem meg a bolondvári kiserdőben élő öreg pákászt, aki tavasztól ősziig halászott csíkra, rákra, halra. Megfogta a pézsmát is a prémjéért (a lyuk szájára csinált felcsapódó dróthurokkal) és piócákat is adott el az abai gyógyszerésznek. Horgászbottal, vagy hálóval nem láttam működni, de a haljártokra kitett vessző bucsérjaival (ezek az egyzsákos varsa elve alapján készültek) sokszor találkoztam. Sokat láttam fonott hosszúkás vesszőkosárral a sekély vízben lapogatózni, és nyelőhorgokat is rakott le több helyre, melyeket víz alatti nehezékekhez (rendszerint „terméskövekhez”) erősített. Ezeket látni nem lehetett, csak ő tudta, hogy hol vannak és csónakon ment este-reggel ellenőrizni őket. Nagyon eredeti volt a V alakban kiagyalt halkelécje, melyet fűzvesszővel összecsaptatott nádfalból hozott össze. A „V” alak csúcsos végén nyílás volt, ahol a hal éppen befért és a terelőszárnyak ide is irányították, de mögéje egy kijárat nélküli kelepécét font, amiből csak kevés talált vissza (Felülről így nézett ki :). Innen azután hajnalonként kikosarozta őket. Nagyon ügyesen szúrta a háromágú szigonyával, de működött az egyágú dobószigonyával is, amire zsinórt erősített. A víz partján megmerevedett csukát botra erősített vékony rézhurokkal fogta meg. Itt arra is ügyelnie kellett, hogy a hal farka felé legyen a súlypont, vagyis a feje maradjon a hurokban. Ugyanis, amint a nyéllal rántott és a halat szorítás érte, a kopoltyúk kitágultak, ezekbe a hurok elakadt és a fogás sikerült. Ellenkező esetben a

síkos állat a farka felé kicsúszott.

Vadkacsának, szárcsának, vagy a nagy dunai lúdnak a fogását szintén az erős nádcsomókhoz rögzített hurkokkal végezte, bámulatos ügyességgel és eredménnyel. Ennél a terepismerete és a vízimadarak szokásainak az ismerete volt döntő fontosságú. A csapásain fogta meg szintén hurokkal a nád szélébe aludni térő fácánt és nyulat is, valamint az inni járó őzet. Ez utóbbit erős fűzfaágra vetett hurokkal fogta meg és még arra is ügyelt, hogy a kapálódzó állat el ne törje vagy szakítsa a drótját. Az erős, rugalmas ágat lehajlította, s hogy ne tudjon visszavágódni, a végét egy kis cövekhez rögzítette. Ezután vetette a csapásra a szükséges magasságra a drót vagy dohányzsinórból készült hurkot. A belekerült állat hatalmasakat rántva kiszabadította a kis cöveket, az ág pedig visszavágódva felemelte az őzet, vagy nyulat. A „surrantást” meg a régi kondásoktól tanultam meg. A kanász ill. csikós ostorral való vadliba vadászatnak egy érdekes módja volt ez. Az első próbálkozásoknál megdöbbenett az ostorban rejlő hatalmas erő. A lényege az volt, hogy az ostor csapósíjáról le kellett venni a sudarat és helyébe egy gyengéd szorítással ólomgolyót, vastörmeléket, vagy kavicsot kötni, de úgy, hogy az a kivágáskor el tudjon szabadulni. Az egész lényegében úgy működött, mint egy parittyá, csak ez nem 40 cm-es volt, hanem 4 m-es. Természetesen az ostorkezelést mesterien kellett érteni. Teljesen pontos irányításáról még így sem lehet szó. Éppen ezért vadásztak vele vadlibára. Ugyanis abban az időben még 3-4 ezres lili csapatok verődtek össze a vetéseken, vagy a rétek gyenge fűvén. Ahol egy ilyen tömeg felrepült, ott valósággal megtöltötték a levegőt. Figyelmesekek voltak, de a terep hajlatait, vagy a ködöt ki lehetett használni a megközelítésüknél és egy jól sikerült surrantásnál 6-800 m-re is elment az ólompilka. Természetesen a levegőbe emelkedésük pillanatában kellett surrantani.

A juhászok által alkalmazott „nyúlkerítést” is érdeklődéssel figyeltem. Ma már ezt se nagyon ismerik. Egy ügyes pásztor, nagy nyáj és két jó puli kellett hozzá. A legelésző nyáj között, amint megterült a rét fűvén, a figyelmes pásztor (különösen amelyik nyúlpörköltet akart főzni a bográcsában) azonnal észrevette a birkák jelzéseiről a nyulat. Ugyanis a fekvő, ill. lapuló nyúl mellett legelésző állat felemelte a fejét, hegyezte a füleit és mereven nézett a nyúlra. Sőt némelyik ürü, vagy kos nagyokat toppantott az első lábaival. Ilyenkor a juhász a két jól betanított pulinak csak intett és halkán azt mondta, hogy „keríts”. Pillanatok alatt a rengeteg birka ott torlódott egymáson, ahol a nyúl lapult. A szerencsétlen tapsifüles képtelen volt ebből a tülekedésből menekülni. A kutyák folyton körbe-körbe rohantak, a juhász meg közibe ment a tumultusnak és a gebickelő nyulat a kampósbotjával elszenderítette.

Az itt leírtak már talán el is felejtett szokásai voltak a leleményes pusztai népnek, de én ezeknek 40-50 évvel ezelőtt személyes résztvevője voltam. Feltehetően akad olyan is közöttük, ami megőrzésre érdemes.

[Vissza a lap tetejére](#)